

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Економіки та менеджменту
(повна назва факультету)

бухгалтерського обліку та аудиту
(повна назва кафедри)

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

на здобуття освітнього ступеня

магістр

(назва освітнього ступеня)

на тему: Облік, аналіз і контроль розрахунків з покупцями та замовниками
(на прикладі ТОВ «АГРОСЕМ»)

Виконала: студентка VI курсу, групи ПОМЗ-61
спеціальності 071 «Облік і оподаткування»
(шифр і назва спеціальності)

Керівник	(підпис)	Носко Т.А.
		(прізвище та ініціали)
Нормоконтроль	(підпис)	Співак С.М.
		(прізвище та ініціали)
Завідувач кафедри	(підпис)	Митник У.М.
		(прізвище та ініціали)
Рецензент	(підпис)	Співак С.М.
		(прізвище та ініціали)
	(підпис)	Дмитрів Д.В.
		(прізвище та ініціали)

Тернопіль, 2024

Міністерство освіти і науки України
Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя

Факультет Економіки та менеджменту
(повна назва факультету)
Кафедра Бухгалтерського обліку та аудиту
(повна назва кафедри)

ЗАТВЕРДЖУЮ
Завідувач кафедри
Співак С.М.
(підпис) (прізвище та ініціали)
« » 2024 р.

З А В Д А Н Н Я
НА КВАЛІФІКАЦІЙНУ РОБОТУ

на здобуття освітнього ступеня магістр
(назва освітнього ступеня)

за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»
(шифр і назва спеціальності)

студенту Носко Тетяні Андріївні
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема роботи Облік, аналіз і контроль розрахунків з покупцями та замовниками
(на прикладі ТОВ «Агросем»)

Керівник роботи Співак Сергій Михайлович, д.е.н., професор
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

Затверджені наказом ректора від «08» жовтня 2024 року № 4/7-974

2. Термін подання студентом завершеної роботи 16.12.2024 р.

3. Вихідні дані до роботи Навчальна та наукова література, нормативно-правові та законодавчі документи з питань бухгалтерського обліку, аналізу та аудиту, статистична інформація, бухгалтерська звітність досліджуваного підприємства

4. Зміст роботи (перелік питань, які потрібно розробити)

Теоретичні основи обліку та аудиту розрахунків з покупцями та замовниками

Методика обліку і аудиту розрахунків з покупцями та замовниками

Комплексна оцінка ефективності фінансово-господарської діяльності ТОВ «Агросем»

Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень, слайдів)

6. Консультанти розділів роботи

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	завдання прийняв
Охорона праці	Голда Н.М.		
Безпека в надзвичайних ситуаціях	Стручок В.С.		

7. Дата видачі завдання 09.10.2024 р.

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів роботи	Термін виконання етапів роботи	Примітка
1	Погодження плану кваліфікаційної роботи з керівником	до 14.10.2024 р.	
2	Підбір і опрацювання літератури	до 24.10.2024 р.	
3	Підготовка розділу 1 «Теоретичні основи обліку та аудиту розрахунків з покупцями та замовниками»	до 06.11.2024 р.	
4	Підготовка розділу 2 «Методика обліку і аудиту розрахунків з покупцями та замовниками»	до 20.11.2024 р.	
5	Підготовка розділу 3 «Комплексна оцінка ефективності фінансово-господарської діяльності ТОВ «Агросем»»	до 02.12.2024 р.	
6	Підготовка розділу 4 «Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях»	до 09.12.2024 р.	
7	Подання кваліфікаційної роботи для здійснення перевірки на плагіат	до 12.12.2024 р.	
8	Попередній захист роботи	13.12. 2024 р.	
9	Подання готової роботи на кафедрі	до 16.12.2024 р.	

Студент

(підпис)

Носко Т.А.

(прізвище та ініціали)

Керівник роботи

(підпис)

Співак С.М.

(прізвище та ініціали)

АНОТАЦІЯ

Носко Т.А. Облік, аналіз і контроль розрахунків з покупцями та замовниками (на прикладі ТОВ "Агросем"). – Рукопис.

Спеціальність 071 – Облік і оподаткування. – Тернопільський національний технічний університет імені Івана Пулюя. – Тернопіль, 2024.

У роботі досліджено теоретичні аспекти організації та методики обліку, аналізу та контролю розрахунків з покупцями та замовниками ТОВ «Агросем».

Перший розділ роботи присвячено вивченню економічної сутності поняття «розрахунки», визначенню їх форм. Розглянуто теоретичні аспекти обліку та аудиту розрахунків з покупцями та замовниками, і досліджено нормативно-правову базу їх регулювання.

В другому розділі розглянуто організацію і методику обліку і аудиту розрахунків з покупцями та замовниками. Досліджено синтетичний та аналітичний облік. Розглянуто первинне забезпечення.

Третій розділ присвячено вивченню аналізу фінансово-економічних показників, динаміки і структури дебіторської заборгованості.

В четвертому розділі розглянуто питання організації охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях.

Ключові слова: облік, аналіз, контроль, розрахунки, покупці, замовники, дебіторська заборгованість.

ЗМІСТ

ВСТУП	4
РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ	6
1.1 Поняття і форми розрахунків з покупцями та замовниками	6
1.2 Теоретичні аспекти обліку та аудиту розрахунків з покупцями та замовниками	13
1.3 Нормативно-правове регулювання організації обліку та аудиту розрахункових операцій	19
Висновки до розділу 1	27
РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОБЛІКУ І АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ	24
2.1 Організація синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками	24
2.2 Первинний облік розрахунків з покупцями та замовниками	29
2.3 Організація і методика проведення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками	32
Висновки до розділу 2	45
РОЗДІЛ 3. Комплексна оцінка ефективності фінансово-господарської діяльності ТОВ «Агросем»	41
3.1 Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Агросем»	41
3.2 Аналіз основних фінансово-економічних показників підприємства	49
3.3 Аналіз дебіторської заборгованості розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві	50
Висновки до розділу 3	61
РОЗДІЛ 4. Охорона праці та безпека в надзвичайних ситуаціях	62
4.1. Особливості організації охорони праці на підприємстві	62
4.2. Моделювання уразливості сільськогосподарського підприємства до пожеж, радіоактивного та хімічного забруднення	65
Висновки до розділу 4	68
ВИСНОВКИ	69
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ	72
ДОДАТКИ	77

ВСТУП

Актуальність теми. Важливим критерієм фінансової стабільності підприємства є здатність своєчасно здійснювати розрахунки з покупцями та замовниками. Відсутність належного обліку таких операцій унеможливило ефективну господарську діяльність. У ринкових умовах підприємствам щоденно доводиться виконувати безліч комерційних процедур у рамках виробничо-фінансової діяльності.

Організація обліку та контролю розрахунків із клієнтами має стратегічне значення для підприємств будь-яких форм власності. В умовах нестабільної економіки підвищується ризик несвоєчасної або неповної оплати рахунків, що може спричинити фінансові претензії. Розвиток ринкових відносин посилює відповідальність компаній за прийняття рішень, спрямованих на оптимізацію розрахунків з дебіторами. Це безпосередньо впливає на фінансову стійкість підприємства, податкову базу, реалізацію фінансових планів, досягнення стратегічних цілей, конкурентоспроможність та прибутковість. У зв'язку з цим аналіз стану таких розрахунків набуває особливої актуальності. Для цього використовуються дані бухгалтерського обліку та звітності.

Важливу роль відіграє правильна організація обліку розрахунків із покупцями та замовниками, що потребує своєчасного і точного відображення господарських операцій у первинних документах і реєстрах обліку. Оскільки розрахунки формують основну частину доходів і грошових потоків підприємства, їх ведення є ключовим аспектом бухгалтерської діяльності. Невірне відображення таких операцій може призвести до відповідальності уповноважених осіб, а спотворення у фінансовій звітності є неприпустимими.

Проблематика обліку та аудиту розрахунків активно досліджувалася науковцями, зокрема Ф.Ф. Бутинцем, О.В. Коблянською, Г.В. Власюк, В.М. Костюченком, С.Ф. Головом та іншими. Проте, незважаючи на значну кількість досліджень, ця тема залишається актуальною і потребує подальшого опрацювання.

Метою дослідження є аналіз теоретичних та практичних аспектів обліку і аудиту розрахунків із покупцями та замовниками, а також розробка рекомендацій для їх удосконалення.

Для досягнення цієї мети визначено такі завдання:

- аналіз поняття та форм розрахунків із покупцями і замовниками;
- вивчення теоретичних та нормативно-правових аспектів організації обліку й аудиту;
- розробка методики обліку і аудиту;
- аналіз фінансово-економічного стану підприємства ТОВ «Агросем» за 2021-2023 рр.;
- пропозиції щодо вдосконалення облікової політики та аудиторських процедур.

Об'єктом дослідження є дебіторська заборгованість підприємства ТОВ «Агросем», а предметом — методологія обліку й аудиту розрахунків із покупцями та замовниками.

У дослідженні застосовувалися методи спостереження, аналізу, синтезу, графічного та табличного зображення даних, а також узагальнення. Інформаційною базою виступили законодавчі акти України, праці науковців, матеріали конференцій, установчі документи та фінансова звітність підприємства, а також інтернет-ресурси.

Наукова новизна роботи полягає в удосконаленні обліку і аудиту розрахунків із покупцями, зокрема:

- внесено зміни до облікової політики підприємства щодо управління дебіторською заборгованістю;
- уточнено трактування ключових понять;
- розроблено програму аудиту та вдосконалено робочі документи аудитора;
- запропоновано використання кореляційно-регресійного аналізу для оцінки впливу виручки на строки погашення заборгованості.

Магістерська робота складається зі вступу, чотирьох розділів, висновків, рекомендацій, списку використаних джерел та додатків.

РОЗДІЛ 1. ТЕОРЕТИЧНІ ОСНОВИ ОБЛІКУ ТА АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

1.1 Поняття і форми розрахунків з покупцями та замовниками

Виникнення і трансформація платежів з покупцями і замовниками тісно пов'язані з розвитком товарного виробництва і розподілу. Безперервність усіх трьох етапів трансформації потоків капіталу - від грошей до виробництва, від виробництва до товарів і від товарів до грошей - може бути забезпечена купівлею та продажем у рамках відповідних платіжних систем. Одним словом, товарні та грошові потоки мають бути збалансовані, щоб забезпечити стабільність для задоволення боргових потреб економічних гравців. Розрахунки з клієнтами - одне з ключових завдань у розв'язанні проблем, що виникають у процесі повсякденного управління компаніями, з погляду оптимального балансу між ліквідністю та прибутковістю. Тому доцільно розглянути питання розрахунків з покупцями та замовниками з точки зору бухгалтерського обліку. Необхідність удосконалення розрахунків з покупцями та замовниками підтверджується збільшенням частки таких платежів в активах компанії. Науковці рекомендують встановлювати частку оборотних активів на рівні 40%. У більшості господарств частка дебіторської заборгованості залишається високою і продовжує збільшуватися протягом останніх трьох років. Це означає, що, з одного боку, зросли борги покупців і замовників, а з іншого - з обігу підприємства відволікаються значні кошти у зв'язку з необхідністю погашення зобов'язань перед бюджетом за накопиченими податками в той час, коли розрахунки з дебіторами ще не відбулися. У сучасних умовах ведення бізнесу діяльність кожної комерційної організації становить інтерес для широкого кола учасників ринку, зацікавлених у позитивних результатах її діяльності. Здатність українських компаній досягати більш ефективних показників безпосередньо залежить від прозорості та достовірності даних їх фінансової звітності. Дані фінансової звітності використовуються інвесторами для визначення доцільності та обсягу інвестицій, а також для контролю їх ефективного

використання. Розрахунки є важливим інструментом координації економічних відносин між суб'єктами, а також невід'ємною частиною процесу розширення, формування та розподілу (перерозподілу) суспільного продукту. У довідковій та науковій літературі існують різні підходи до визначення поняття «розрахунки» (табл. 1.1).

Таблиця 1.1

Визначення поняття «розрахунки» в довідковій та науковій літературі

№	Джерело	Трактування
В довідковій літературі		
1	Азрилиян А.Н.	Розрахунок – 1) підрахунок чого-небудь. 2) здійснення платежів за що-небудь, виконання грошових зобов'язань [3, с. 383]
2	Бутинець Ф.Ф.	Розрахунки – грошові взаємовідносини, що виникають між підприємствами по операціях товарного і нетоварного характеру [6, с. 162]
3	Пантелеев В.П., Сніжко О.С.	Розрахунок – 1) сплата грошей зазобов'язанням; 2) документ, складений на основі розрахунку [13, с. 160]
4	Сухарев А.Я.	Розрахунки – здійснення платежів по грошових зобов'язаннях [19, с. 316]
В науковій літературі		
5	Безруких П.С.	Розрахунки – це грошові взаємовідносини, що виникають між організаціями по товарних і нетоварних операціях [5, с. 414]
6	Парашутін Н.В., Козлова Е.П.	Під розрахунковими відносинами розуміють зобов'язання покупця оплатити у встановлений термін вартість матеріальних цінностей, послуг і іншої заборгованості, після виконання [14, с. 22]
7	Чацкіс Ю. Д., Лисюк О. М., Михайлова Т. П.	Розрахунки – це система взаємовідносин між підприємствами і громадянами, заснована на грошовому погашенні вартості товарно-матеріальних цінностей, робіт, послуг [15, с. 117].

Джерело: створено автором

У результаті діяльності господарюючого суб'єкта відбуваються розрахункові операції з його контрагентами, такими як покупці та постачальники. Багато економістів вважають за необхідне класифікувати розрахункові операції господарюючих суб'єктів у зв'язку з їх великою різноманітністю. Загалом класифікація визначається кількома ознаками: - за напрямом розрахунків їх можна поділити на внутрішні (розрахунки з підзвітними особами) та зовнішні

(розрахунки з контрагентами); за правилами бухгалтерського обліку існують готівкові та безготівкові розрахунки; за характером правочину, за яким здійснюють розрахунки, розрахунки за товарними та нетоварними операціями можна поділити на дві категорії. Термін «розрахунки» містить у собі два основні поняття. По-перше, він стосується договірних розрахунків, коли сторони використовують різні засоби платежу для врегулювання своїх договірних боргових зобов'язань. По-друге, як особлива сфера регулювання, це відносини, що виникають при переказі готівкових платежів безготівковим шляхом через кредитні установи або банки. Цю сферу відносин, що охоплює перекази грошових коштів через банки, відокремлено від договірних відносин між платником і одержувачем коштів. Розглянемо детальніше класифікацію платежів на готівкові та безготівкові. Готівкові платежі - це грошові розрахунки за поставлені товари, надані послуги та виконані роботи. Нині компанії здебільшого використовують безготівкові способи оплати. Безготівкові платежі - це платежі, що здійснюються без використання банкнот або монет шляхом переказу коштів між банківськими рахунками або електронними гаманцями. Нині безготівкові форми розрахунків, такі як платіжні доручення, акредитиви, платіжні вимоги, чеки та векселі, є основними формами розрахунків, що використовуються в підприємницькій діяльності. Розглянемо різні форми безготівкових платежів: 1. Оплата платіжним дорученням. Платіжне доручення - це письмовий дозвіл клієнта обслуговуючому банку на списання грошових коштів з рахунка клієнта, переказ їх на кореспондентський рахунок банку-одержувача і зарахування на розрахунковий рахунок одержувача. Відповідно до умов основного договору платіжні інструкції можуть використовуватися для авансових або періодичних платежів за товари, роботи та послуги. Бланки платіжних інструкцій широко використовуються для платежів між підприємствами. Платіжні інструкції дають змогу максимально прискорити процес отримання та витрачання коштів, прискорити рух грошових коштів і запобігти накопиченню кредиторської заборгованості клієнтів. Банки приймають

платіжні інструкції тільки в межах ліміту поточного рахунку. Якщо в однієї зі сторін процесу немає банківського рахунку, платежі між постачальником і покупцем за допомогою платіжних інструкцій неможливі. У цьому випадку компанія може здійснити оплату за допомогою гарантованого платіжного доручення. Розрахунки за допомогою платіжної інструкції здійснюються за такою схемою (рис. 1.1).

Рис. 1.1. Механізм здійснення розрахунків за допомогою платіжного доручення

Джерело: [20]

Переваги оплати платіжним дорученням - просте і швидке оформлення документів - швидке перерахування коштів - можливість використовувати цей спосіб оплати не тільки для оплати товарів; 2. Розрахунки платіжним рахунком. Платіжне доручення - це розрахунковий документ, у якому зафіксовано вимогу кредитора (одержувача коштів) до боржника (стягувача) за основним договором про сплату певної суми грошей через банк. Цей документ видає продавець. Після того як платник вирішує, що може оплатити отриману платіжну вимогу, він передає цей документ до банку, який перераховує отриману суму на

розрахунковий рахунок продавця. Розрахунки платіжними вимогами-дорученнями здійснюються за такою схемою (рис. 1.2).

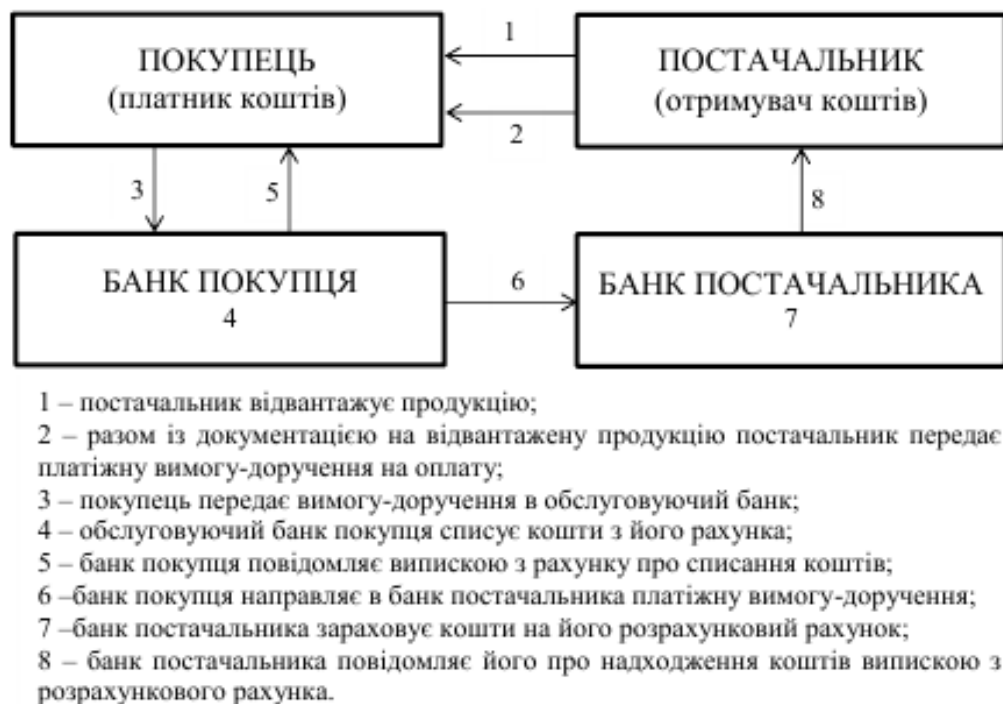

Рис. 1.2. Механізм здійснення розрахунків з використанням платіжної вимоги-доручення

Джерело: [20]

Переваги - цей спосіб оплати відповідає економічним і фінансовим інтересам як поставачальника, так і покупця 3. Розрахунки акредитивом Акредитив - це умовне грошове зобов'язання клієнта від імені контрагента за договором, згідно з яким банк, що випустив акредитив, може здійснити платіж за умови надання документів, зазначених в акредитиві, і дотримання умов акредитива. Це умовне грошове зобов'язання банку, випущене від його імені. Платник виставляє акредитив із банку покупця до банку поставачальника та оплачує рахунок-фактуру на умовах, зазначених у заяві покупця. Особливістю є те, що оплата здійснюється відразу після відвантаження. Поставачальник подає в банк усі відповідні документи, що підтверджують відвантаження, виконання послуг або робіт, і отримує відповідну суму. Акредитив виконується шляхом перерахування грошових коштів на банківський рахунок одержувача коштів або зарахування відповідної суми на

банківський рахунок одержувача коштів у банку-виконавця на підставі платіжного доручення банку-виконавця. Це виключає можливість затримки платежів і забезпечує своєчасність. Акредитиви випускаються на строк дії договору поставки і призначені для розрахунків тільки з одним постачальником. Схема розрахунків з використанням акредитивів (рис. 1.3).

Рис. 1.3. Механізм здійснення розрахунків за допомогою акредитиву

Джерело: [20]

Переваги - для постачальника (одержувача коштів) акредитивний спосіб оплати є надійним, відносно простим і привабливим, оскільки гарантує оплату. Недоліки - покупцеві не вигідно використовувати акредитив для розрахунків, оскільки зняття коштів протягом певного періоду часу погіршить фінансове становище компанії покупця; 4. Оплата чеком Розрахунковий чек - це стандартний документ, у якому чекодавець доручає банку переказати кошти зі свого рахунку на рахунок чекодавця. Чек оплачується з коштів чекодавця. Чек може бути оплачений одержувачем, якщо його пред'явлено до оплати у встановлений законом строк. Якщо хоча б один з обов'язкових пунктів відсутній, чек вважається недійсним. Готівкові чеки використовуються тільки компаніями для зняття готівки з банківських рахунків для оплати ділових витрат, заробітної плати, премій, заохочувальних виплат, витрат на відрядження і дивідендів. Чеки є короткостроковими фінансовими інструментами

і не є законним платіжним засобом. Обіг чеків визначається потребами ділового обороту і не регулюється законом. У результаті чекові платежі мають умовний характер. Перший випущений чек не є оплатою зобов'язання боржника. Борг погашається тільки після того, як чек повністю оплачено банком-платником.⁵

Розрахунки векселем Одним із найпоширеніших способів оплати, як і раніше, є вексель. Вексель підтверджує зобов'язання покупця виплатити борг через певний період часу. Власник векселя виплачує відсотки за векселем як відстрочку платежу. Вексель - це цінний папір, що містить безумовне грошове зобов'язання векселедавця сплатити певну суму держателю векселя (векселедержателю) у строк, складений за встановленою формою, містить обов'язкові реквізити та надає держателю беззастережне право вимагати сплати зазначеної у векселі суми після спливу строку, на який він виданий. Дає. Будучи формою договору, розрахунків і комерційного кредиту, векселі допомагають полегшити обіг готівки. Загалом векселі підвищують ефективність фінансово-кредитної системи. Векселі є формою відкладеного платежу між постачальниками і покупцями. Векселі не знецінюються і залишаються в обігу протягом строку, зазначеного в договорі, що знижує попит на готівку і полегшує готівковий обіг. Розрахунки за допомогою векселів здійснюються за такою схемою (рис. 1.4):

Рис. 1.4. Механізм здійснення розрахунків за допомогою векселя

Векселі перебувають в обігу як боргове зобов'язання, вид цінного паперу і засіб платежу, що має значні переваги перед готівкою. Предметом векселів можуть бути тільки гроші.

1.2 Теоретичні аспекти обліку та аудиту розрахунків з покупцями та замовниками

Ринкова економіка означає, що всі підприємства взаємодіють і вступають у фінансові відносини з іншими юридичними та фізичними особами, тією чи іншою мірою на договірній основі. Покупці та замовники - це юридичні та фізичні особи, які мають намір використати, придбати або замовити товари, роботи чи послуги, або придбати чи замовити в організації. Умови та форма договору мають відповідати положенням Цивільного кодексу України, який зобов'язує як продавця, так і покупця виконувати свої зобов'язання відповідно до вимог договору, закону, інших нормативних актів або умов угоди. Розвиток ринкових відносин у нашій країні призвів до появи різних форм розрахунків між контрагентами. Вони різняться залежно від обставин, фінансового становища організації, особливостей її діяльності та досягнення конкретних цілей. Коли організація продає продукцію своїм постачальникам і покупцям, а покупці придбавають товари, роботи та послуги в постачальників, виникають такі зобов'язання, як дебіторська та кредиторська заборгованість. Дебіторська заборгованість - це грошовий вираз боргу інших осіб перед організацією, що виникає в результаті різних відносин і застосовних законів і правил. Багато вчених приділяли увагу дебіторській заборгованості. Думки вітчизняних і зарубіжних дослідників щодо остаточного визначення поняття «дебіторська заборгованість» можна виокремити деякі спільні риси, як показано в таблиці 1.2.

Таблиця 1.2

Визначення поняття «дебіторська заборгованість» в науковій літературі

Автори	Сутність дебіторської заборгованості
П(С)БО 10 «Дебіторська заборгованість» [16]	Дебіторська заборгованість – це суми заборгованості дебіторів підприємству на певну дату.
Райзберг Б. А., Лозовский Л. Ш., Стародубцева Е. Б. [22]	Дебіторська заборгованість (з англ. Accounts receivable) – сума боргів, які належать підприємству, фірмі, компанії зі сторони інших підприємств, фірм, а також громадян, які являються їх боржниками та дебіторами.
Стоун Д., Хітчинг К. [23]	Дебіторська заборгованість – це сума боргів, які винні підприємству юридичні або фізичні особи та які виникли у результаті господарських взаємовідносин з ними, а сама дебіторська заборгованість має назву «рахунки до отримання».
Голов С. Ф. [24]	Дебіторська заборгованість – фінансовий актив, що є контрактним правом однієї сторони отримати гроші й узгоджується з відповідним зобов'язанням сплати іншої сторони.
Лищенко О. Г. [25]	Дебіторська заборгованість – це фінансовий актив, який є контрактним правом отримувати грошові кошти або цінні папери від іншого підприємства
Момот Т. [26]	Дебіторська заборгованість – безвідсоткова позика контрагентам.
Крайник О. П., Клепікова З. В. [27]	Дебіторська заборгованість – форма відстрочки платежу – відкритий кредит (неформальна або формальна угода, яка передбачає виконання послуг замовником або реалізації продукції покупцю з відстрочкою оплати за них. Такий кредит вважається безкоштовним та без чіткого визначення строку).
Белозерцев В. [28]	Дебіторська заборгованість – грошове вираження результату вимушеної або заздалегідь запланованої господарсько-економічної операції кредитного характеру з контрагентами (юридичними або фізичними особами), що мала місце у минулому та борг за неї може бути достовірно визначений, узгоджений з контрагентом та сплачений підприємству у майбутньому, а в поточний момент відображений у балансі підприємства як актив.
Кірейцев Г. Г. [29]	Дебіторська заборгованість – це складова оборотного капіталу, яка є комплексом вимог до фізичних чи юридичних осіб щодо оплати товарів, продукції, послуг.
Бланк І. О. [30]	Визнають дебіторську заборгованість як борги (слово «дебітор» походить від слова «дебет»(борг).
Кужельний М. В., Лінник В. Г. [31]	Під дебіторською заборгованістю мають на увазі права на повернення боргу.

Джерело: складено автором

Це означає, що кількісним результатом управління господарською діяльністю, однією з ключових оцінок, є наявність зобов'язань дебіторів, безвідсоткових позик і непогашених боргів перед постачальниками як показник поточного фінансового становища організації. Дебіторська заборгованість може

бути класифікована за двома ознаками: за видом заборгованості та за строками погашення. Класифікацію дебіторської заборгованості відповідно до ПБО 2 «Бухгалтерський баланс» і ПБО 10 «Дебіторська заборгованість» наведено на рис. 1.5.

Рис. 1.5. Класифікація дебіторської заборгованості

Джерело: складено автором

Найпоширеніший вид дебіторської заборгованості - це борг покупця або замовника, який поставив товари, матеріали, роботи або послуги, але не оплатив їх у встановлений строк. Дебіторська заборгованість відволікає кошти від продажів організації і тим самим погіршує її фінансове становище. Тому своєчасне стягнення дебіторської заборгованості є найважливішим завданням бухгалтерії організації. Дебіторська заборгованість, погашення якої очікується протягом 12 місяців після звітної дати, вважається короткостроковою дебіторською заборгованістю. Інша дебіторська заборгованість вважається довгостроковою. Періодичний розрахунок дебіторської заборгованості розпочинається з першого числа календарного місяця, що настає за місяцем, у якому було визнано

дебіторську заборгованість. Після закінчення строку позовної давності дебіторська та кредиторська заборгованість списується в бухгалтерському обліку як інші доходи або витрати. Методичні рекомендації щодо порядку формування показників бухгалтерської звітності організацій визначають поняття короткострокової та довгострокової дебіторської заборгованості. Оскільки активи мають оцінюватися за реальною вартістю, отриманою в результаті їх використання, продажу або погашення, під час складання бухгалтерської звітності організація повинна проаналізувати стан дебіторської заборгованості з метою виявлення сумнівної або безнадійної дебіторської заборгованості. Для визначення реальної (чистої можливої до реалізації) вартості дебіторської заборгованості безнадійні борги повинні враховуватися шляхом коригувань. Якщо сума резерву за безнадійними боргами відома, чиста вартість реалізації дебіторської заборгованості може бути визначена як різниця між поточною дебіторською заборгованістю компанії та сумою резерву за безнадійними боргами. NAS № 10 пропонує кілька методів визначення резерву за безнадійними боргами, як показано на рисунку 1.6.

Рис. 1.6. Методи розрахунку резерву сумнівних боргів

Джерело: [56]

Товарообмінні операції між організаціями регулюються нормативно-правовими актами. Правочини між організаціями регулюються главою 16 Цивільного кодексу України, стаття 202 якої пояснює, що «правочином визнається дія особи, спрямована на набуття, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків». Розрахункові зобов'язання з постачальниками та підрядниками виникають між організаціями за правочинами, оформленими договорами купівлі-продажу, до яких також відносяться договори поставки. Зміст цих договорів має відповідати вимогам, установленим статтями 655 «Договір купівлі-продажу» і 712 «Договір поставки» Цивільного кодексу України та іншими статтями. Для цілей бухгалтерського обліку особливе значення має інформація про постачання. До них належать найменування, кількість і ціна товару, форма оплати, строки поставки та оплати, умови транспортування, а також момент переходу права власності на придбані товари, матеріали або інше майно від продавця до покупця. Стаття 712 Цивільного кодексу України визначає договір поставки як договір купівлі-продажу, за яким продавець (постачальник) зобов'язується передати покупцеві в обумовлений строк товари, вироблені або придбані для здійснення підприємницької діяльності або інших господарських цілей. Договір укладається шляхом направлення сторонам пропозиції укласти договір-оферту, яка має містити істотні умови пропонованого договору (ст. 641 Цивільного кодексу України).

Аудиторські перевірки Щорічна аудиторська перевірка проводиться з метою перевірки достовірності бухгалтерської звітності компанії. Аудит може проводитися аудиторською організацією або індивідуальним аудитором, зареєстрованим у Реєстрі аудиторів. Аудиторські особи, аудитори або аудиторські організації мають права та обов'язки, відображені в законодавстві України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність». Аудиторська діяльність є невід'ємною частиною інфраструктури ринкової економіки держави. Аудиторська діяльність має підприємницький характер і має спільні риси з підприємницькою діяльністю, такі як незалежність, ризик і систематичні дії, спрямовані на одержання вигоди від надання послуг реєструвальними органами згідно з установленими процедурами. Водночас аудиторська діяльність має свої особливості, зумовлені її економічним змістом. Аудиторська діяльність - це

діяльність аудиторів (аудиторських фірм), які здійснюють незалежну перевірку бухгалтерського обліку та фінансової звітності організацій та індивідуальних підприємців за винагороду на договірній основі. Метою аудиту є висловлення думки щодо достовірності фінансової звітності (рахунків) особи, яка аудитується, та щодо відповідності порядку ведення бухгалтерського обліку законодавству України. Виходячи із загальної мети аудиту, метою аудиту розрахунків з контрагентами та покупцями є висловлення думки щодо достовірності обліку та відображення у звітності дебіторської заборгованості, а також щодо відповідності порядку ведення обліку цих розрахунків законодавству України. У зв'язку з цим основними завданнями аудиту розрахунків з покупцями та постачальниками є такі: визначення сум дебіторської та кредиторської заборгованості; перевірка наявності простроченої дебіторської заборгованості та прострочених боргів; перевірка списання прострочених боргів; перевірка правильності відображення дебіторської та кредиторської заборгованості за прийнятим методом визначення обсягу продажів і видом обсягу продажів; перевірка правильності та ефективності списання заборгованості. Необхідно поставити і вирішити такі завдання: - перевірка правильності оформлення основних документів, пов'язаних із продажем продукції, виконанням операцій і наданням послуг для підтвердження виникнення дебіторської заборгованості - перевірка своєчасності погашення дебіторської заборгованості - перевірка правильності відображення дебіторської заборгованості на рахунках бухгалтерського обліку - оцінка правильності оформлення та відображення на рахунках бухгалтерського обліку пред'явленої дебіторської заборгованості. роботи повинні бути вивчені, проаналізовані, оцінені й узагальнені, а аудитор повинен зробити

1.3 Нормативно-правове регулювання організації обліку та аудиту розрахункових операцій

Розрахунки з клієнтами та постачальниками в Україні здійснюються відповідно до чинного законодавства та інших внутрішніх правил ведення бізнесу. На рисунку 1.1.7 наведено законодавство про розрахунки постачальників із покупцями.

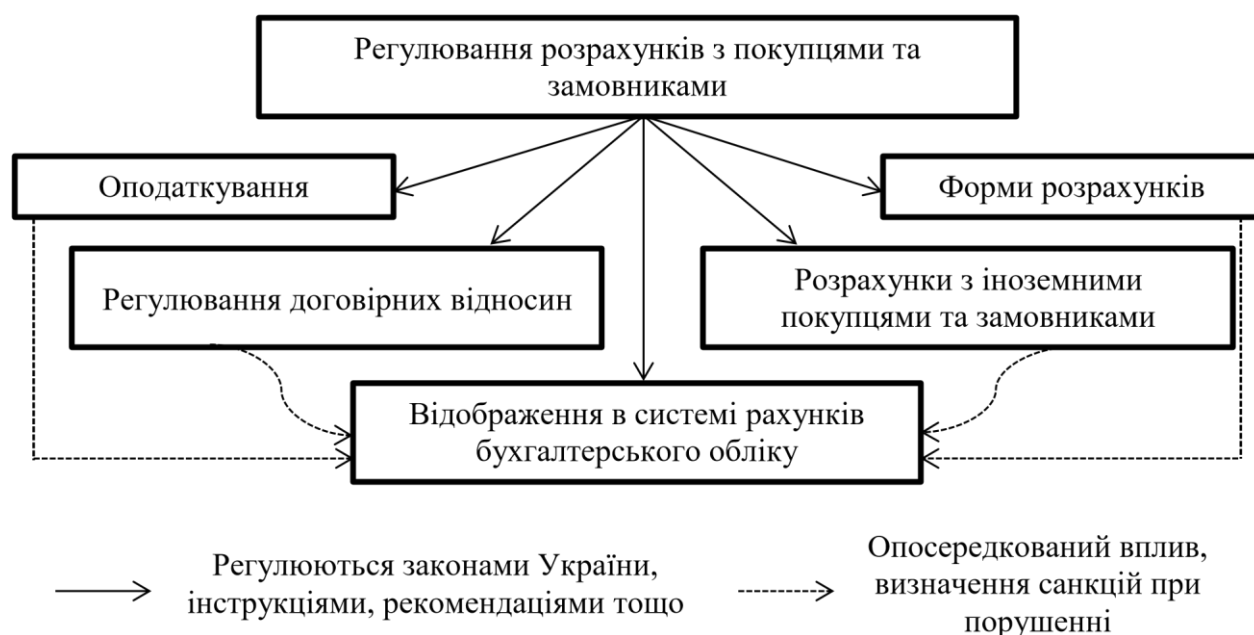

Рис. 1.7. Напрями законодавчого регулювання розрахунків з покупцями та замовниками

Джерело: [44]

Рисунок 1.7 ілюструє взаємозв'язки та вплив між різними галузями, що регулюють розрахунки та їх подальше відображення в системі бухгалтерського обліку. Основна мета таких операцій - відобразити в бухгалтерському обліку розрахунки з клієнтами та контрагентами і сформулювати зобов'язання, які потім погашаються на більш пізньому етапі. Важливим моментом є момент визнання цих зобов'язань і спосіб їх оплати. Нормативно-правова база, що лежить в основі правових норм взаємовідносин компаній та їхніх ділових партнерів, визначається чіткою ієрархією. На верхньому рівні знаходяться нормативні акти, які мають вищий пріоритет порівняно з іншими. До них належать: - Цивільний кодекс України встановлює основи регулювання відносин, що виникають під час взаємодії суб'єктів господарювання з їхніми торговельними партнерами. - Податковий кодекс України встановлює основи регулювання відносин у сфері оподаткування. - Господарський кодекс України є правовою основою регулювання розрахункових операцій з

контрагентами. Зокрема, Господарський кодекс розкриває інформацію про характер та умови виникнення зобов'язань за правочинами, а також про умови та підстави припинення зобов'язань підприємствами. - Закон України № 996 «Про бухгалтерський облік та фінансову звітність України» є базовим підґрунтям нормативно-правової бази, яка встановлює основні принципи ведення бухгалтерського обліку. На другому рівні знаходяться Національні стандарти бухгалтерського обліку (НСБО), які мають не менше значення, але регулюють конкретні питання бухгалтерського обліку. У нашому випадку основним нормативним актом є НСБО 10 «Дебіторська заборгованість», що описує методологічні засади процесу формування та подання інформації під час відображення в обліку розрахунків з покупцями та замовниками. Додатковими джерелами інформації, що регулюють це питання, є NUAS 1, NUAS 15 та NUAS 16, які передбачають формування інформації про нараховані доходи та витрати для цілей бухгалтерського обліку. Оскільки окремі питання, пов'язані з визнанням дебіторської заборгованості, прописано в МСФЗ, доцільно порівняти підходи, викладені в ПБО та міжнародних стандартах (табл. 1.3).

Таблиця 1.3

Порівняння національних та міжнародних підходів щодо визнання дебіторської заборгованості

№	Ознака	Вимоги	
		П(С)БО	М(С)БО
1	Визнання	Визначається активом, якщо існує ймовірність отримання майбутніх економічних вигід та може бути достовірно визначена її сума. Визнається активом одночасно з визнанням доходу від реалізації продукції, товарів, робіт, послуг	Визнання фінансового активу відбувається тоді, коли організація стає стороною контракту (договору), при виникненні зобов'язання по інструмент

Продовження таблиці 1.3

1	2	3	4
2	Дохід визнається	1. Покупцеві передано ризики і винагороди, пов'язані з правом власності на продукцію (товар, інший актив). 2. Підприємство не здійснює надалі управління та контроль за реалізованою продукцією (товарами, іншими активами). 3. Сума доходу (виручка) може бути достовірно визначена. 4. Є впевненість, що в результаті операції відбудеться збільшення економічних вигід підприємства, а витрати, пов'язані з цією операцією, можуть бути достовірно визначені	1. Підприємство передало покупцеві суттєві ризики та винагороди, пов'язані з власністю на продукцію (товар). 2. Підприємство більше не бере участі в управлінні в тій мірі, яка, як правило, пов'язана з правом власності, і не контролює продану продукцію (товари). 3. Сума доходу може бути достовірно оцінена. 4. Існує ймовірність надходження економічних вигід, пов'язаних з операцією. 5. Витрати, які були або будуть понесені у зв'язку з операцією, можуть бути достовірно оцінені.
3	Припинення визнання	Дебіторську заборгованість по якій пройшов термін позовної давності, інші борги, нереальні до стягнення, списують за рішенням керівника підприємства за рахунок резерву сумнівних боргів або фінансові результати господарської діяльності комерційної організації	Припинення визнання фінансового активу або частини фінансового активу відбувається тоді, коли організація втрачає контроль над правами за контрактом (договором) (коли вказані права реалізуються, припиняється їх дія або організація відмовляється від своїх прав або передає їх третій стороні)

Джерело: складено автором

Третій рівень включає правила, інструкції та керівництва. До них належать:

- правила, що роз'яснюють природу безготівкових платежів і документують ці операції, а також Директива № 22, Директива № 291 і Постанова № 637, які встановлюють санкції за недотримання законодавства; і Постанова № 88, яка формує основу для первинної документації, виправлення помилок і організації

процесу документообігу. Перший етап. Четвертий, заключний етап - формування внутрішніх документів, що уточнюють особливості бухгалтерського обліку і складені з урахуванням організаційно-економічної специфіки. До них відносяться облікова політика компанії, оборотні відомості та інші основні документи, що складаються і затверджуються головним бухгалтером і керівником компанії. Основним нормативно-правовим актом, що регулює цю діяльність у частині аудиту дебіторської заборгованості підприємств, є Закон України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність». Закон встановлює основні засади аудиторської діяльності в Україні та розкриває принципи і методи проведення аудиторських перевірок, спрямованих на захист інтересів як інвесторів, так і власників.

Висновки до розділу 1

Перший розділ роботи присвячено дослідженню економічної сутності поняття «розрахунки» та визначенню їх форм. Розглядаються теоретичні аспекти обліку та аудиту розрахунків з покупцями та замовниками, вивчається нормативно-правова база.

РОЗДІЛ 2. МЕТОДИКА ОБЛІКУ І АУДИТУ РОЗРАХУНКІВ З ПОКУПЦЯМИ ТА ЗАМОВНИКАМИ

2.1 Організація синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками

При продажу готової продукції (товарів, робіт або послуг) підприємство зазвичай не отримує оплату негайно. Тому з моменту продажу до моменту отримання оплати активами підприємства є дебіторська заборгованість. Поточна дебіторська заборгованість за продукцію (товари, роботи та послуги) - це зобов'язання за продукцію (товари, роботи та послуги), поставлену покупцям і замовникам, за винятком забезпечених вексями. Поточна дебіторська заборгованість дебіторів за продукцію, роботи та послуги визнається як активи й оцінюється за собівартістю одночасно з визнанням виручки від постачання продукції, товарів, робіт і послуг. За способом групування та узагальнення облікових даних бухгалтерські рахунки можна поділити на синтетичні та аналітичні. Синтетичний облік - це облік, за якого узагальнені дані бухгалтерського обліку про майно, зобов'язання та види комерційних операцій класифікують за певними економічними ознаками, які обліковують на синтетичних рахунках. Для обліку поточної дебіторської заборгованості за відвантажену продукцію і товари, виконані роботи та надані послуги планом рахунків передбачено рахунок 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками», який використовується для обліку розрахунків з покупцями за відвантажену продукцію і товари, виконані роботи. За дебетом рахунка 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» відображається продажна ціна (у тому числі за бартерними договорами) реалізованої продукції (товарів, робіт, послуг), включаючи ПДВ, акцизи, інші податки і збори (обов'язкові), які підлягають перерахуванню до бюджету та позабюджетних фондів і включаються до собівартості реалізованої

продукції. оплата) включаються. До кредиту також належать суми, зараховані на банківський рахунок підприємства, готівка та інші платежі. На рисунку 2.1 представлено структуру рахунка 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками».

Дебет		Кредит
Сальдо на початок періоду	Наявність дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) на початок звітного періоду	
Продажна вартість реалізованої продукції, товарів, виконаних робіт, наданих послуг (у тому числі на виконання бартерних контрактів), яка включає податок на додану вартість, акцизи та інші податки, збори (обов'язкові платежі), що підлягають перерахуванню до бюджету та позабюджетних фондів і включені до вартості реалізації		- Отримання грошових коштів на рахунки в банківських установах у погашення дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги); - Отримання готівкових грошових коштів в касу підприємства в погашення дебіторської заборгованості; - Отримання оплат іншими розрахунками (чеками, акредитивами, векселями) в погашення дебіторської заборгованості; - Суми заліку заборгованостей (за отриманими від покупців і замовників авансами)
Сальдо на кінець періоду	Наявність дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) на кінець звітного періоду	

Рис. 2.1. Схема побудови синтетичного рахунка 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками»

Джерело: [56]

До рахунка 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками» відкривають такі субрахунки:

361 «Розрахунки з вітчизняними покупцями» – призначений для відображення облікової інформації про розрахунки з покупцями і замовниками, які розташовані на митній території України;

362 «Розрахунки з іноземними покупцями» – призначений для відображення облікової інформації про розрахунки з іноземними покупцями та замовниками за операціями з експорту товарів (робіт, послуг);

363 «Розрахунки з учасниками промислово-фінансових груп (ПФГ)» – призначений для узагальнення облікової інформації про розрахунки з учасниками промислово-фінансових груп.

Рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» кореспондує з рахунками, наведеними в табл. 2.1.

Таблиця 2.1

Кореспонденції з рахунком 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками»

Рахунок 36 «Розрахунки з покупцями та замовниками» кореспондує з рахунками:	
За дебетом з кредитом рахунків:	За кредитом з дебетом рахунків:
30 – «Готівка»	30 – «Готівка»
31 – «Рахунки в банках»	31 – «Рахунки в банках»
37 – «Розрахунки з різними дебіторами»	34 – «Короткострокові векселі одержані»
42 – «Додатковий капітал»	35 – «Поточні фінансові інвестиції»
48 – «Цільове фінансування і цільові надходження»	37 – «Розрахунки з різними дебіторами»
64 – «Розрахунки за податками й платежами»	38 – «Резерв сумнівних боргів»
70 – «Доходи від реалізації»	42 – «Додатковий капітал»
71 – «Інший операційний дохід»	50 – «Довгострокові позики»
76 – «Страхові платежі»	51 – «Довгострокові векселі видані»
	60 – «Короткострокові позики»
	62 – «Короткострокові векселі видані»
	63 – «Розрахунки з постачальниками та підрядниками»
	64 – «Розрахунки за податками й платежами»
	65 – «Розрахунки за страхування»
	68 – «Розрахунки за іншими операціями»
	70 – «Доходи від реалізації»

Джерело: [61]

Аналітичні рахунки застосовуються для характеристики діяльності об'єкта обліку і використовують поряд із грошовими вимірниками натуральні та трудові вимірники. Облік конкретних видів і об'єктів господарських грошових коштів, наявності та зміни джерел їх формування з використанням різних вимірників називається аналітичним рахунком. Бухгалтерські проводки, пов'язані з розрахунками з покупцями і постачальниками, наведено в таблиці 2.2.

Таблиця 2.2

Бухгалтерські проведення з обліку розрахунків з покупцями та замовниками

№ з/п	Зміст господарської операції	Кореспонденція рахунків	
		Дебет	Кредит
1	Повернення грошових коштів, раніше отриманих за реалізовану продукцію та надані послуги після повернення продукції або у випадку зайвого перерахування сум	36	30 31
2	Відображення виникнення доходу і дебіторської заборгованості в момент реалізації продукції, товарів, робіт і послуг	36	70
3	Відображення отримання іншого операційного доходу при: - реалізації інших оборотних активів; - від операційної оренди активів; - від операційної курсової різниці, отриманої при перерахунку дебіторської заборгованості іноземних покупців.	36	712 713 714
4	Відображення доходу страхових компаній	36	76
5	Відображення надходження коштів за раніше відвантаженою продукцію	30 31	36
6	Отримання короткострокового векселя в рахунок забезпечення дебіторської заборгованості	34	36
7	Погашення заборгованості покупців еквівалентами грошових коштів та поточними фінансовими інвестиціями	35	36
8	Списання дебіторської заборгованості за рахунок резерву сумнівних боргів	38	36
9	Отримання довгострокового векселя в рахунок забезпечення дебіторської заборгованості	162	36
10	Взаємозарахування заборгованостей у випадку попередньої оплати продукції	681	36
11	Відображення суми знижок, наданих після реалізації	70	36
12	Зменшення дебіторської заборгованості покупців у зв'язку з виконанням ними робіт, які за умовами продажу мають виконуватися підприємством-постачальником	93	36

Джерело: [61]

Аналітичний облік розрахунків з покупцями і замовниками має вестися за кожним покупцем і замовником, за рахунком, пред'явленим до оплати, і за кожною операцією. Крім того, аналітичний облік експортної діяльності товарів (робіт, послуг) має здійснюватися в національній валюті та іноземній валюті (як визначено в зовнішньоекономічному контракті). Аналітичний облік розрахунків з дебіторами за реалізовану продукцію має бути організовано таким чином, щоб своєчасно надавати керівництву підприємства необхідну та повну інформацію щодо ситуації, з метою - аналізу динаміки дебіторської заборгованості - формування засад кредитної політики та системи умов кредитування - організації й аналізу інформації про покупців і замовників - моніторингу дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги) - формування критеріїв оцінки платоспроможності дебіторів - формування критеріїв оцінки платоспроможності дебіторів - формування інформації щодо дебіторів - формування інформації щодо дебіторів. Порядок відображення в бухгалтерській інформації інформації інформації про розрахунки з покупцями і замовниками на умовах наступної оплати розглянуто в табл. 2.3 нижче.

Таблиця 2.3

Кореспонденція рахунків з обліку реалізації готової продукції на умовах наступної
оплати

№	Первинний документ	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
			Дебет	Кредит	
1	Накладна на відпуск	Відвантажено покупцю готової продукції в кількості 55 шт. за ціною 1855 грн. та відображено дохід від реалізації	361	701	122430
2	Податкова накладна	Відображено податкові зобов'язання з ПДВ у складі вартості реалізованої готової продукції	701	641/ПДВ	20405
3	Бухгалтерська довідка	Списано собівартість реалізованої готової продукції	901	26	45911
4	Виписка банку	Отримано оплату на поточний рахунок у банку від покупця за реалізовану готову продукцію	311	361	122430

Джерело: [61]

Порядок відображення облікової інформації розрахунків із покупцями і замовниками на умовах передоплати розглянемо нижче в табл. 2.4.

Таблиця 2.4

Кореспонденція рахунків з обліку реалізації готової продукції на умовах попередньої оплати

№	Первинний документ	Зміст господарської операції	Кореспондуючі рахунки		Сума, грн.
			Дебет	Кредит	
1	Виписка банку	Отримано на поточний рахунок у банку попередню оплату від покупця за готову продукцію	311	681	30000
2	Податкова накладна	Відображено податкові зобов'язання з ПДВ у складі отриманої попередньої оплати	643	641 /ПДВ	5000
3	Накладна на відпуск	Відвантажено покупцю готову продукцію в кількості 2000 шт. і відображено дохід від реалізації	361	701	30000
4	Податкова накладна, накладна	Списано раніше відображену суму податкових зобов'язань з ПДВ	701	643	5000
5	Бухгалтерська довідка	Відображено залік заборгованості з покупцем	681	361	30000
9	Бухгалтерська довідка	Списано собівартість реалізованої готової продукції	901	26	15000

Джерело: [61]

2.2 Первинний облік розрахунків з покупцями та замовниками

Порядок і форми розрахунків між постачальниками і замовниками встановлюються в комерційних договорах. Комерційний договір - це угода між двома або кількома сторонами про встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків. Крім договорів, необхідною умовою відображення операцій у бухгалтерському обліку є наявність відповідних первинних документів, які є основним джерелом інформації для управління розрахунковими відносинами з покупцями і замовниками. Первинні документи, що підтверджують процес продажу, можуть бути використані в бухгалтерському обліку тільки в тому разі, якщо вони мають юридичну силу та доказову базу, тобто обов'язкові проводки, підписані та завірені печаткою відповідальної особи. Налагоджений документообіг між компанією та її постачальниками - свідчення ефективного контролю, оскільки він запобігає штрафним санкціям і допомагає контролювати ключових підзвітних осіб. Оскільки в процесі господарської діяльності багато керівників беруть участь в оформленні та передачі первинних документів, необхідних для розрахунків з покупцями та замовниками, існує ризик втрати, неправильного заповнення або застарівання документів. Тому необхідною умовою є створення раціональної та заздалегідь продуманої системи дій відповідальних осіб з оформлення та передачі документів, а також організація загальної облікової інформації у внутрішньому документообігу. На рисунку 2.2.наведено перелік основних документів, що підтверджують виникнення та погашення поточної дебіторської заборгованості за продукцію (товари, роботи, послуги).

Рис. 2.2. Документування господарських операцій з обліку розрахунків із покупцями і замовниками

Джерело: [36]

Відповідно до вимог Податкового кодексу, усі дані податкового обліку мають бути підтверджені первинною документацією. Підприємства можуть самостійно складати первинну документацію за умови, що до неї включено всю обов'язкову інформацію. Під час реалізації товарів або надання послуг підприємство оформляє видаткову накладну або акт господарського відання (надання послуг). Складають два примірники цих документів, один примірник залишається у продавця, інший надсилають покупцеві. Рахунок-фактура (або акт виконаних робіт) повинен містити таку обов'язкову інформацію: - найменування, реквізити, адреси, телефони та номери банківських рахунків постачальника і

покупця; - дату і номер; - підпис відповідальної особи; - характер правочину та його грошову або натуральну вартість; - печатку організації. Право уповноваженої особи на отримання товару від імені покупця надається довіреністю. Довіреність повинна містити реквізити рахунка-фактури, за яким було отримано товар, а також дані співробітника. Рахунок-фактура складається на підставі товарної накладної. Рахунок-фактура є основним первинним документом, який слугує підставою для розрахунків з постачальниками і підрядниками. У рахунку-фактурі зазначаються: - порядковий номер і дата складання рахунка-фактури - найменування та реквізити постачальника товару - найменування та реквізити одержувача товару - вартість і ціна товару - сума податку на додану вартість. Відповідно до вимог українського податкового законодавства, всі організації, незалежно від виду діяльності, повинні виставляти рахунки-фактури разом із документами, що підтверджують виконання зобов'язань за конкретним договором. Документація є важливою частиною методу бухгалтерського обліку, оскільки вона використовується для попереднього контролю комерційних операцій і є необхідною умовою для їхнього відображення в бухгалтерському обліку.

2.3 Організація і методика проведення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками

Під час ведення господарської діяльності кожен керівник та інвестор хоче бути впевненим у правильності ведення бухгалтерського обліку, особливо під час розрахунків із постачальниками та покупцями. У сучасних економічних умовах зовнішній аудит може дати впевненість у тому, що бухгалтерія діє розумно. Залежно від специфіки компанії та поставлених завдань використовуються різні методики аудиту, що дають змогу забезпечити своєчасне розкриття достовірної інформації про існуючі зобов'язання компанії, відображені в регістрах

бухгалтерського обліку та звітних документах, а також підкреслити основні принципи, відображені у звітності та обліковій політиці компанії. Аудит у цій розрахунковій сфері проводиться відповідно до чинного законодавства України та міжнародних стандартів аудиту. Аудит проводиться в кілька етапів, що дає змогу аудитору отримати необхідний обсяг аудиторських доказів. На рисунку 2.2.3 наведено схему аудиту розрахунків з клієнтами та контрагентами. Відповідно, основними завданнями аудиту розрахунків з покупцями та постачальниками є: - перевірка юридичної обґрунтованості кожної суми в розрахунках з покупцями та постачальниками; - з'ясування причин прострочення платежів та обґрунтування наслідків неплатежів;

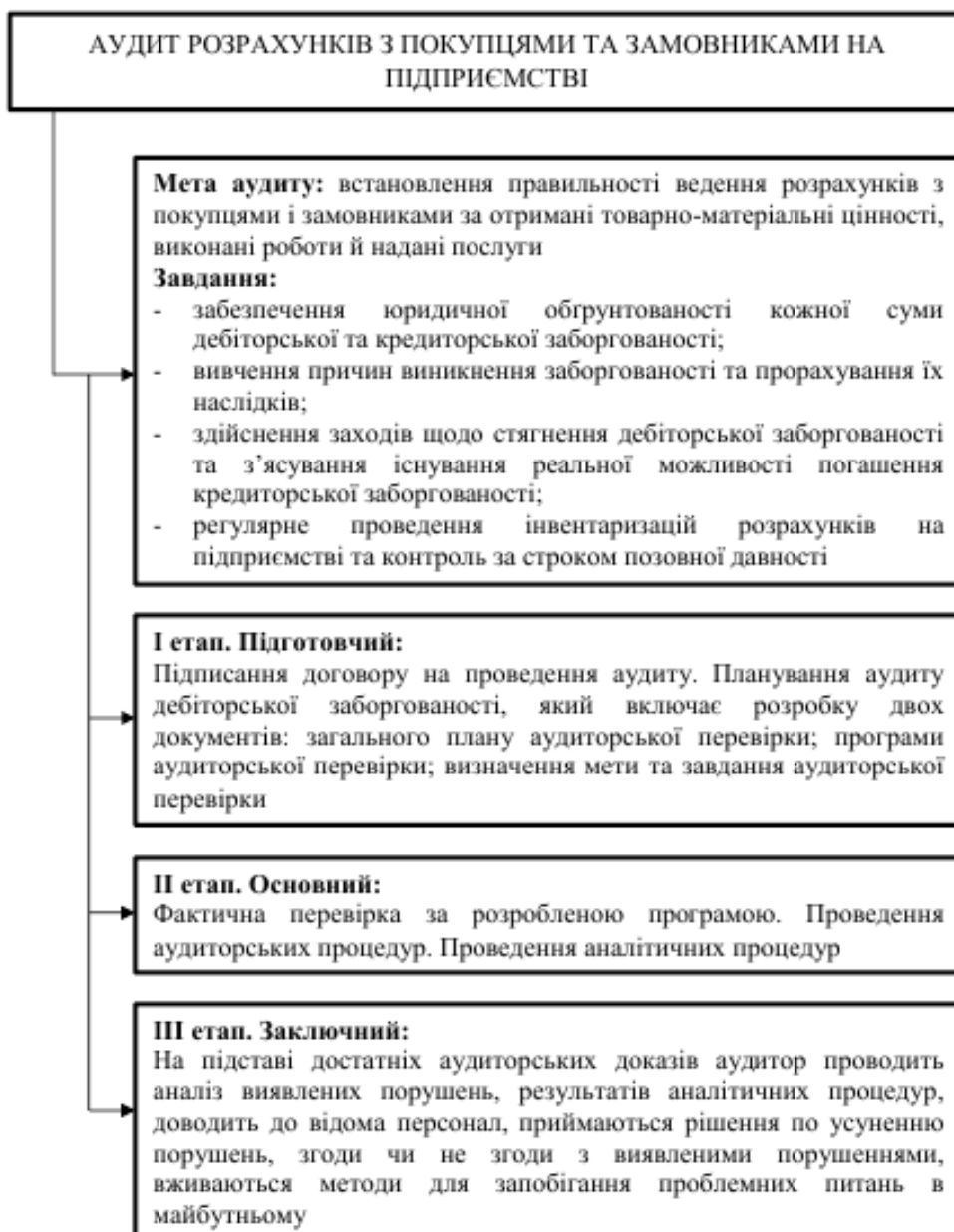

Рис. 2.3. Схема аудиту розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві

Джерело: [65]

- Розробка заходів щодо попередження та стягнення простроченої дебіторської заборгованості - Впровадження регулярних інвентаризацій розрахунків із покупцями та замовниками - Перевірка відповідності основних документів (наприклад, рахунків-фактур, видаткових ордерів, ТТН, податкових накладних, актів приймання робіт, послуг, договорів) вимогам чинного законодавства - Відображення розрахунків у бухгалтерському обліку - перевірка достовірності даних - перевірка резервів по сумнівних боргах - надання рекомендацій з удосконалення синтетичного обліку - перевірка достовірності даних - перевірка резервів по сумнівних боргах - надання рекомендацій по удосконаленню синтетичного обліку - надання рекомендацій щодо вдосконалення синтетичного обліку - аудит Аудиторські перевірки проводяться відповідно до загального плану і програми аудиту. За необхідності аудитор погоджує з керівництвом компанії окремі положення цього плану. При цьому аудитор несе загальну відповідальність за результати роботи, виконаної відповідно до загального плану, зберігаючи незалежність у виборі прийомів і методів аудиту. На цій основі розробляється можливий план проведення аудиту (табл. 2.5).

Таблиця 2.5

План аудиту розрахунків з покупцями та замовниками

№	Етапи	Мета аудиту	Методи перевірки	Аудиторські докази
1	2	3	4	5
1	Підготовчий	Виявлення особливостей діяльності підприємства. Виявлення умов договірних відносин. Визначення потенційних областей підвищеного ризику	Дослідження, опитування, огляд, та інші методи, що дадуть змогу зробити попередні висновки про повноту і законність ведення розрахунків з покупцями та замовниками	Статут підприємства, накази, звіт про попередню аудиторську перевірку, договори з покупцями та замовниками, наказ про облікову політику
2	Основний	Проведення фактичної перевірки синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві	Проведення запитів до покупців та замовників; аналітичні процедури, розрахунки, спостереження, опитування	Договори, накладні, рахунки-фактури, банківські виписки, платіжні доручення, прибуткові та видаткові касові ордери, реєстри бухгалтерського обліку
3	Заключний	Формування аудиторського висновку (звіту); визначення стану розрахунків з покупцями та замовниками; надання рекомендацій з покращення обліку розрахунків з покупцями та замовниками	Аналіз та оцінка інформації, яку отримав аудитор під час перевірки; систематизація і обґрунтування триманих даних	Робочі документи, які заповнював аудитор на всіх етапах перевірки

Джерело: [65]

- На основі загального плану складається план аудиту розрахунків з клієнтами та контрагентами. Він є продовженням загального плану і містить детальний перелік аудиторських процедур, необхідних для виконання плану аудиту, а також визначення характеру, строків та обсягу запланованих аудиторських процедур. Під час складання плану аудиту торговельного рахунку важливо враховувати отриману оцінку ризику та рівень суттєвості, який має бути досягнутий під час аудиту. Щоб полегшити роботу, аудитор повинен знати типові категорії розбіжностей, які можуть бути виявлені під час аудиту розрахунків з покупцями. До типових помилок і порушень, які можуть бути виявлені під час аудиту дебіторської заборгованості, відносяться такі - списання нестач або розкрадань у зв'язку зі збільшенням дебіторської заборгованості; - заміна або виправлення виписок банку, які свідчать про погашення дебіторської заборгованості; - депонування коштів, отриманих на погашення дебіторської

заборгованості, неналежним постачальникам; - незаконний бартерний обмін для погашення дебіторської заборгованості; - неправильний розрахунок або навмисне спотворення суми резерву з сумнівів; - неправильний розрахунок або навмисне спотворення суми резерву по сумнівних активах; - невірний розрахунок або навмисне спотворення суми резерву по сумнівних активах.

Таблиця 2.6

Програма аудиту розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві

№	Перелік процедур	Завдання аудиту	Докази перевірки	Код документа	Період проведення	Виконавець	Примітки
1	2	3	4	5	6	7	8
1	Аудит правильності визначення та класифікації дебіторської заборгованості	Перевірка визначення та класифікації дебіторської заборгованості	Синтетичні та аналітичні рахунки обліку	РД-1			
2	Аудит залишків розрахунків з покупцями та замовниками	Перевірка сальдо розрахунків з покупцями та замовниками. Перевірка простроченої заборгованості	Баланс, Головна книга, запити покупцям та замовниками	РД-2 РД-3			
3	Аудит документування операцій з покупцями та замовниками	Перевірка первинних документів при розрахунках з покупцями та замовниками, наявності всіх обов'язкових реквізитів. Перевірка контролю відвантаження товарів	Договір, рахунок, накладні, податкові накладні, товаротранспортні накладні, акт приймання матеріалів, платіжне доручення, довіреність, Журнал реєстрації довіреностей	РД-4 РД-5			
4	Аудит резерву сумнівних боргів	Перевірка розрахунку, нарахування та списання резерву сумнівних боргів	Довідка бухгалтерії, Відомість нарахування резерву сумнівних боргів	РД-6			
5	Аудит синтетичного та аналітичного обліку розрахунків з покупцями та замовниками	Перевірити кореспонденцію рахунків при розрахунках з покупцями та замовниками	Журнал 3, Головна книга	РД-7			
6	Аудит скарг та претензій	Перевірка отриманих скарг та претензій, їх відображення в обліку	Рекламації, скарги, претензії	РД-8			
7	Аудит фінансової звітності у частині розрахунків з покупцями та замовниками	Перевірка даних фінансової звітності	Баланс	РРД-9			

Джерело: [65]

Класифікуючи причини та обставини аудиторських помилок, Р.К. Маутц виокремив такі групи, включивши шахрайство до широкої категорії помилок - Незнання працівниками розвитку бухгалтерського обліку, загальноприйнятих принципів бухгалтерського обліку, правильної класифікації рахунків, необхідного звірення допоміжних книг із контрольними рахунками і належної практики бухгалтерського обліку - Нехтування з боку осіб, які виконують бухгалтерську роботу - Бажання приховати наслідки недоліків - Інтерпретація операцій чи подій, чи їхнє представлення у Деякі помилки не впливають на баланс, наприклад, проводка за неправильним рахунком, але помилки підрахунку призводять до невідповідності балансу. У процесі запису бухгалтер може повністю або частково виключити операцію з бухгалтерських записів. Якщо операцію виключено повністю, баланс все одно буде зведено, хоча відстежити її буде складно, оскільки відсутні як дебет, так і кредит. Якщо ж операцію виключено частково, то буде відображено тільки один її аспект. У цьому випадку помилки легше виявити. Перелічені вище помилки важко виявити, оскільки вони є проявом навмисного приховування аудиторських процедур. Згідно зі Стандартними правилами аудиту, під шахрайством розуміють навмисне викривлення фінансової інформації однією або кількома особами, чи то керівництво, чи то треті особи. Інакше кажучи, це спотворення або приховування істотних фактів, умисне або ненавмисне, з наміром обдурити інших. Існують різні види шахрайства. Бухгалтерські маніпуляції - це свідоме внесення неправдивих записів до бухгалтерських документів, фальсифікація або знищення істинних записів у діловій документації чи запобігання внесенню істинних записів до ділової документації. Зазвичай це робиться керівництвом. Це робиться для того, щоб завищити або занижити прибуток або фінансове становище підприємства у своїх власних цілях. Розкрадання грошових коштів також відоме як крадіжка готівки. Це несанкціоноване вилучення чужих грошових коштів особою, якій довірено їх зберігання. Розкрадання може виражатися в такому: - неврахування продажів за готівку в повному обсязі; - привласнення грошових коштів, отриманих від продажу товарів, що пропонуються

для продажу або повернення; - внесення фіктивних записів на рахунки клієнтів щодо безнадійних боргів, знижок тощо; - неврахування продажів бракованих товарів та привласнення сум, отриманих від таких продажів; привласнення сум; - відображення фіктивних купівель за готівку; - відображення фіктивних платежів кредиторам; - неврахування знижок, отриманих від кредиторів; - відображення фіктивних виплат співробітникам. Під незаконним привласненням товарів розуміється несанкціоноване використання товарів тими, хто з ними працює. Це відбувається шляхом реєстрації більшої кількості продажів і привласнення залишку, або шляхом реєстрації більшої кількості покупок, отримання меншої кількості та часткового отримання залишку [47, с. 145]. Таким чином, перелічені вище помилки та хибні думки виникають через недостатній рівень нормативного регулювання теорії та практики аудиторських процедур. Тому в теоретичну та практичну частини необхідно внести поліпшення. З теоретичного боку необхідно розробити універсальний стандарт, який би детально охоплював усі «сліпі плями» в існуючих положеннях про аудиторські процедури. Мета цих стандартів аудиту та гарантій - установити норми для розроблення та відбору аудиторських вибірок і оцінки результатів вибірок з погляду ефективності та результативності. Також має бути визначено обсяг можливих помилок [48, с. 225].

Допуск Максимальна помилка в сукупності, яку аудитор може допустити і все одно дійти висновку, що результати вибірки відповідають меті аудиту. Допустима межа помилки розглядається на етапі планування і по суті пов'язана з судженням аудитора про істотність оцінки під час перевірочних процедур. Що менша помилка, то більший обсяг аудиторських процедур. Аудитор фіксує виявлені помилки в робочих документах. У разі виявлення порушень аудитор не повинен повідомляти про це наглядовий орган, оскільки він не має права розкривати інформацію, що стосується його клієнта, у будь-якій формі. Натомість він має дати рекомендації, які допоможуть усунути та запобігти подібним помилкам у майбутньому. Після проведення аудиту розрахунків з клієнтами та контрагентами необхідно підготувати аудиторський звіт та аудиторський висновок. Аудиторський звіт - це документ, який містить детальнішу

інформацію про стан обліку розрахунків з клієнтами та контрагентами, а аудиторський висновок - більш лаконічний документ, який надає інформацію не тільки керівництву компанії, а й усім користувачам.

Висновки до розділу 2

Розділ 2 описує організацію та методи бухгалтерського обліку й аудиту розрахунків з покупцями та замовниками. Вивчаються синтетичний та аналітичний облік. Також розглядається первинне забезпечення. Також описано типові помилки та порушення, які можуть бути виявлені при перевірці дебіторської заборгованості, зокрема - списання нестач або розкрадань у зв'язку зі збільшенням дебіторської заборгованості; - заміна або виправлення виписок банку про погашення дебіторської заборгованості; - перерахування коштів, отриманих на погашення дебіторської заборгованості, неналежним постачальникам; - незаконні бартерні операції з погашення дебіторської заборгованості; - незаконні бартерні операції з погашення дебіторської заборгованості; - несумлінний розрахунок або умисне викривлення суми резервів за сумнівними боргами; та незаконне укладення або відсутність договорів, на підставі яких відвантажуються товари та відображається дебіторська заборгованість; - незаконне коригування рахунків під час відображення дебіторської заборгованості; - відображення дебіторської заборгованості за неправдивими рахунками фіктивних покупців.

РОЗДІЛ 3. КОМПЛЕКСНА ОЦІНКА ЕФЕКТИВНОСТІ ФІНАНСОВО-ГОСПОДАРСЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ТОВ «АГРОСЕМ»

3.1 Організаційно-економічна характеристика ТОВ «Агросем»

Товариство з обмеженою відповідальністю «Агросем», на базі якого написано цю статтю, є юридичною особою, тож має круглу печатку, штамп, бланк з відповідними реквізитами, товарний знак, відокремлене майно, основні засоби, оборотні активи, окремий баланс, розрахунковий та інші рахунки у банках і може самостійно здійснювати різноманітні операції на території України та за її межами. ТОВ «Агросем» зареєстровано 2 червня 2000 року відповідно до Господарського та Цивільного кодексів України.

Таблиця 3.1

Загальна інформація про ТОВ «Агросем»

Показник	Характеристика
Повна назва	Товариство з обмеженою відповідальністю «Агросем»
ЄДРПОУ	30967207
Адреса	Україна, 04073, м. Київ, проспект Степана Бандери, 9В
Дата заснування	02.06.2000
Директор	КУЛИК ОЛЕКСІЙ ЮРІЙОВИЧ
Види діяльності	Основний: 46.75 Оптова торгівля хімічними продуктами – 01.11 Вирощування зернових культур (крім рису), бобових культур і насіння олійних культур – 45.20 Технічне обслуговування та ремонт автотранспортних засобів – 45.31 Оптова торгівля деталями та приладдям для автотранспортних засобів – 46.21 Оптова торгівля зерном, необробленим тютюном, насінням і кормами для тварин – 46.61 Оптова торгівля сільськогосподарськими машинами й устаткуванням – 77.11 Надання в оренду автомобілів і легкових автотранспортних засобів – 33.12 Ремонт і технічне обслуговування машин і устаткування промислового призначення
Розмір статутного капіталу	163 759,38 грн.

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

Компанія «Агросем» співпрацює з провідними світовими та українськими виробниками високоврожайних сортів і гібридів насіння, мінеральних добрив і засобів захисту рослин для підвищення якості продукції фермерів. Ми також постачаємо широкий спектр високоякісної сільськогосподарської техніки від провідних світових компаній. Ми надаємо допомогу у виборі та впровадженні технологічних рішень для підвищення продуктивності бізнесу. МІСІЯ - Надавати українським агробізнесам комплекс інноваційних рішень і сприяти розвитку вітчизняного сільськогосподарського ринку на рівні світових стандартів. ТОВ «Агросем» пропонує широкий асортимент продукції як самостійно, так і на умовах підяду з продажу товарів і виконання робіт і послуг за цінами, що визначаються на підставі договору. Платежі здійснюються в установленому порядку через банківські установи. Готівкові платежі здійснюються відповідно до чинного законодавства. Компанія здійснює свою діяльність відповідно до Статуту та керується внутрішніми правилами, процедурами, положеннями та іншими локальними нормами. Вищим органом управління є загальні збори акціонерів, виконавчим органом - рада директорів, контрольним органом - ревізійна комісія. Відповідальність за фінансово-господарську діяльність несуть директори, які визначають організаційну структуру ТОВ «Агросем» відповідно до стратегії і тактики розвитку компанії (рисунк 3.1). Кожен структурний підрозділ підпорядковується окремому департаменту, що спеціалізується на певному напрямі. Цю схему використовують для визначення обов'язків співробітників, встановлення ієрархії повноважень і формування каналів комунікації. Як видно з малюнка 3.1, компанія має лінійну структуру управління. У цьому випадку кожен співробітник безпосередньо підпорядковується тільки одному керівнику і пов'язаний з вищим керівництвом тільки через нього. Основними перевагами такої системи є простота структури, однаковість і чіткість управління, точність і оперативність управлінських рішень і персональна відповідальність керівника за кінцевий результат.

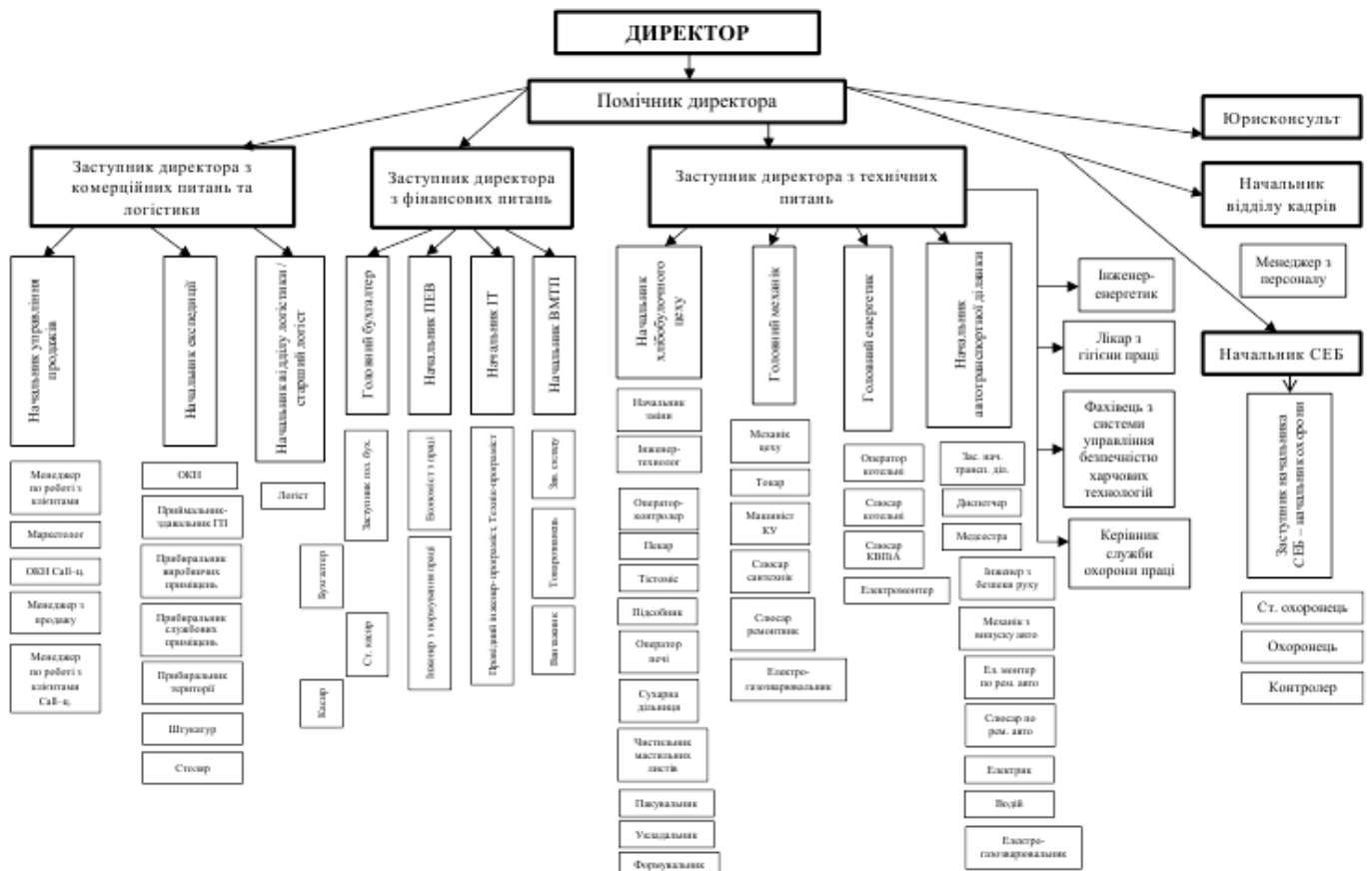

Рис. 3.1. Організаційна структура ТОВ «Агросем»

3.2 Аналіз основних фінансово-економічних показників підприємства

Дослідження основних результатів діяльності ТОВ «Агросем» у 2021-2023 рр. можна оцінити позитивно (табл. 3.2). Дані, на яких ґрунтувався аналіз, подано в Додатках (Додатки А-Б).

Таблиця 3.2

Основні фінансово-економічні показники діяльності ТОВ «Агросем»

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+, -) показника 2022 року порівняно з 2021 роком		Відхилення (+, -) показника 2023 року порівняно з 2022 роком	
				абсолютне	відносне	абсолютне	відносне
А	1	2	3	4	5	6	7
1. Капітал станом на кінець року, тис. грн.:	209092	409780	572540	200688	95,98	162760	39,72
в т. ч. 1.1. власний капітал:	12442	14004	-8929	1562	12,55	-22933	-163,76
статутний + додатковий капітали	312	312	312	0,00	0,00	0,00	0,00
нерозподілений прибуток	12130	13692	-9241	1562	12,88	-22933	-167,49
1.2. позиковий капітал:	196650	395776	581469	199126	101,26	185693	46,92
короткостроковий позиковий капітал	194784	393761	579510	198977	102,15	185749	47,17
довгостроковий позиковий капітал	1866	2015	1959	149	7,98	-56	-2,78
2. Майно станом на кінець року, тис. грн.	209092	409780	572540	200688	95,98	162760	39,72
2.1. необоротні активи	5245	6132	4795	887	16,91	-1337	-21,80
2.2. оборотні активи:	203847	403648	567745	199801	98,02	164097	40,65
запаси	27543	92887	91851	65344	237,24	-1036	-1,12
дебіторська заборгованість	171686	291140	443561	119454	69,58	152421	52,35
грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	3140	1338	919	-1802	-57,39	-419	-31,32
витрати майбутніх періодів	148	247	397	99	66,89	150	60,73
інші оборотні активи	1330	18036	31017	16706	1256,09	12981	71,97

Продовження таблиці 3.2

3. Економічні показники:							
3.1. чистий дохід (виручка) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг), тис. грн.	243292	433167	574433	189875	78,04	141266	32,61
3.2. собівартість реалізованої продукції, тис. грн.	-202620	-352009	-518790	-149389	73,73	-166781	47,38
3.3. фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування, тис. грн.	3073	1905	-21145	-1168	-38,01	-23050	-1209,97
3.4. чистий прибуток (збиток), тис. грн.	2520	1562	-21145	-958	-38,02	-22707	-1453,71
3.5. рентабельність (збитковість) обороту, %	1,04%	0,36%	-3,68%	-0,01	-65,19	-0,04	-1120,80
4. Трудові ресурси:							
4.1. Середньоспискова чисельність працюючих, осіб	556	552	478	-4	-0,72	-74	-13,41
4.2. Річний фонд оплати праці, тис. грн.	32774	36181	38442	3407	10,40	2261	6,25
4.3. Середньомісячна заробітна плата, тис. грн.	4,91	5,46	6,70	0,55	11,20	1,24	22,70
4.4. Продуктивність праці, тис. грн./особу	437,58	784,72	1201,74	347,15	79,33	417,02	53,14
5. Фінансові коефіцієнти:							
5.1. автономії	0,06	0,03	-0,02	-0,03	-42,57	-0,05	-145,63
5.2. маневрування	0,73	0,71	1,32	-0,02	-3,08	0,61	86,63
5.3. фінансового ризику	15,81	28,26	-65,12	12,46	78,81	-93,38	-330,42
5.4. абсолютної ліквідності	0,02	0,00	0,00	-0,01	-76,15	0,00	-43,58
5.5. покриття	1,05	1,03	0,98	-0,02	-2,05	-0,05	-4,43

Джерело: складено автором на основі звітності підприємства

На підставі аналізу даних, наведених у таблиці 3.2, можна дійти висновку, що активи компанії загалом збільшилися за аналізований період: у період з 2021 по 2022 рік відбулося збільшення активів на 95,9%, а в період з 2022 по 2023 рік - на 39,7%. Насамперед формування активів компанії залежить від її операційної діяльності, обсягу та структури виробництва, а також реалізації продукції та послуг. Ця позитивна тенденція свідчить про розширення бізнесу компанії та збільшення обсягів виробництва. Аналіз необоротних активів компанії показує, що виробничі активи збільшались на 16,9 % у 2022 році і, навпаки, зменшались на 21,8 % у 2023 році. Щодо оборотних активів компанії, то їхня вартість з 2021 по 2023 рік збільшилася, і їхня частка у складі активів компанії також зросла: у 2021 році вони становили 171686 тис. грн, а у 2023 році - 443561 тис. грн. Таким чином, пандемія коронавірусу вплинула на оборотні активи компанії та змусила її відкласти платежі. Крім того, у 2023 році збільшилися запаси (сировина та матеріали). Частка грошових коштів та їх еквівалентів не перевищила 2 %. Це означає, що компанія не зберігає грошові кошти на своїх рахунках, а тримає їх у постійному обороті. Динаміку зміни активів компанії в період з 2021 по 2023 рік можна побачити на рисунку 3.3.

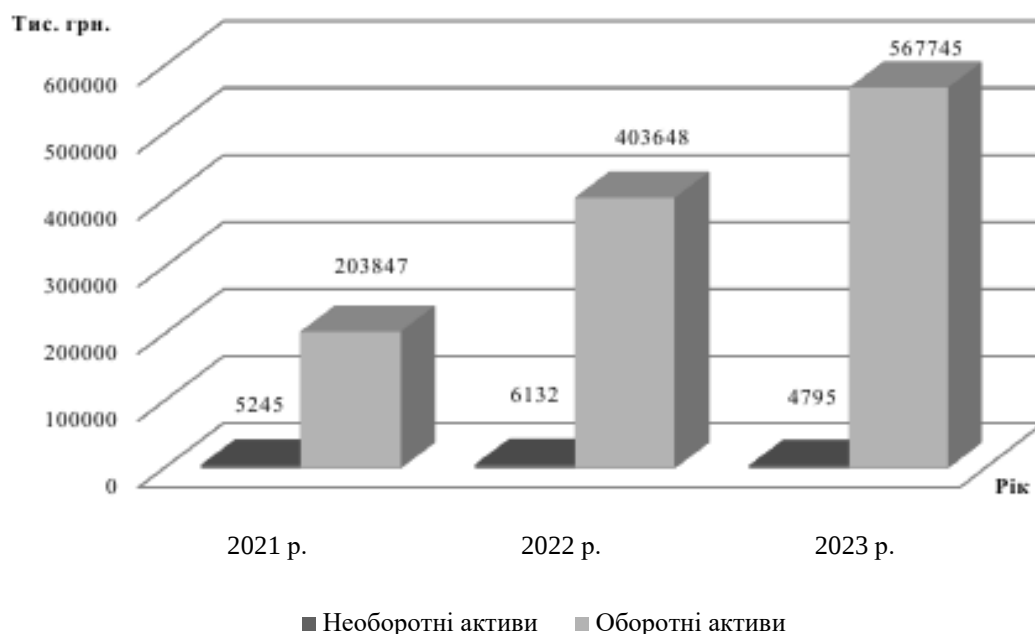

Рис. 3.3. Динаміка змін активів ТОВ «Агросем» за 2021-2023 рр.

Джерело: складено автором на основі даних підприємства

У 2021-2023 роках статутний капітал не змінився і залишився на рівні 312 тис. грн, тож збільшення капіталу у 2022 році відбулося за рахунок збільшення нерозподіленого прибутку, тоді як у 2023 році компанія зазнала значного збитку. ТОВ «Агросем» надає відстрочку платежу своїм клієнтам, а постачальники також надають відстрочку платежу компанії. Найбільшу частку поточних зобов'язань становить кредиторська заборгованість за товари, роботи та послуги, тому що ТОВ «Агросем» надає відтермінування платежу своїм клієнтам, а постачальники надають відтермінування платежу компанії; значне збільшення короткострокових зобов'язань очікується 2022 року, у зв'язку з впливом карантинних обмежень в Україні. Зважаючи на це, співвідношення власного та позикового капіталу на 2023 рік створює певний ризик втрати фінансової стійкості та платоспроможності досліджуваних компаній. Динаміка капіталу ТОВ «Агросем» у 2021-2023 роках представлена на рисунку 3.4.

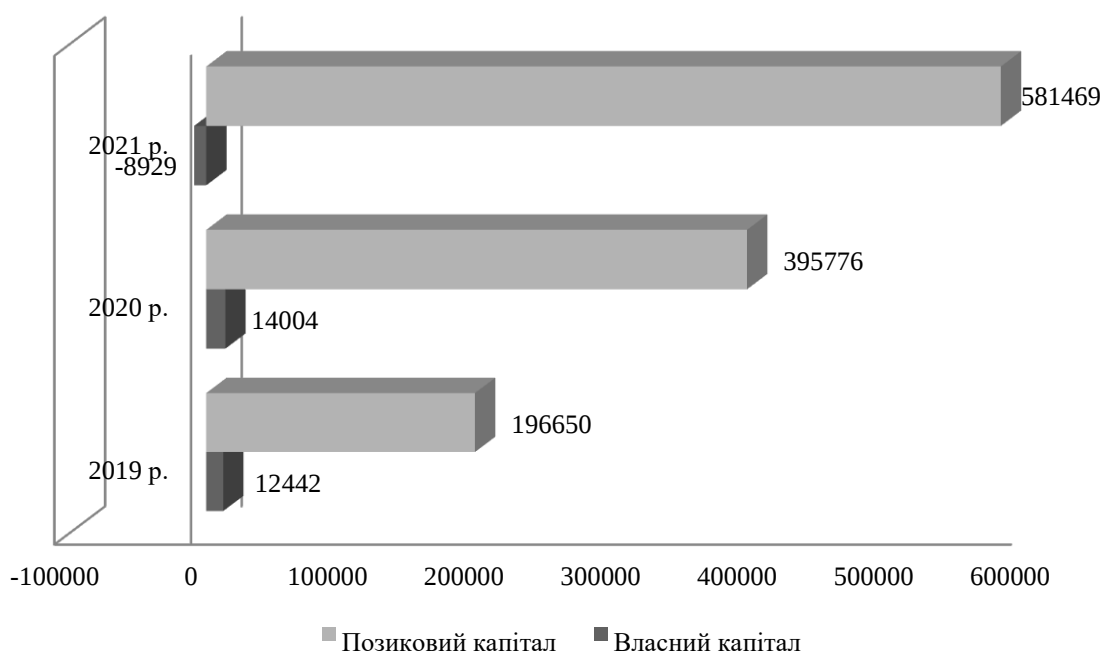

Рис. 3.4. Динаміка змін капіталу ТОВ «Агросем» за 2021-2023 рр.

Розглядаючи фінансові результати діяльності підприємств за роками в таблиці 3.2, можна зазначити, що суми всіх показників як доходів, так і витрат збільшилися. Зокрема, дохід від надання послуг збільшився на 189875 тис. грн (78%) у 2022 році та на 141266 тис. грн (33%) у 2023 році. Протягом періоду спостерігається пропорційне збільшення виробничих витрат, що є негативною тенденцією і компанії необхідно вжити заходів щодо її зниження. У результаті вищевказаних змін чистий прибуток підприємства зменшився на 958 тис. грн. у 2022 році (38%) і на 22707 тис. грн. у 2023 році (1454%). Динаміку зміни основних показників фінансових результатів діяльності ТОВ «Агроцем» у 2021-2023 роках можна побачити на рисунку 3.5.

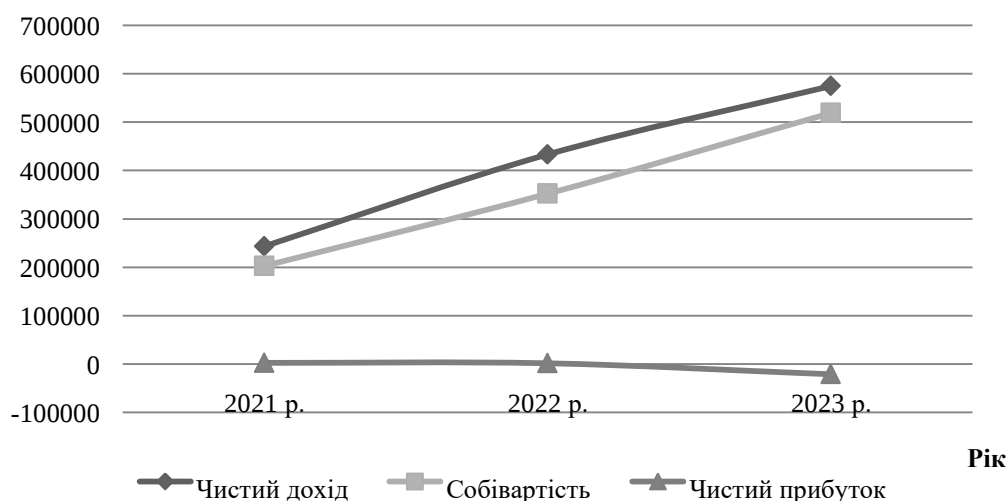

Рис. 3.5. Динаміка змін основних показників фінансових результатів ТОВ «Агроцем» за 2021-2023 рр.

Що стосується людських ресурсів, то в період з 2021 по 2023 рік спостерігалася стабільна чисельність персоналу, в середньому 529 осіб. Значних змін у середньомісячній заробітній платі не спостерігається, що позначається на активній роботі персоналу. Розрахунок фінансових коефіцієнтів можна представити графічно на рисунку 3.6.

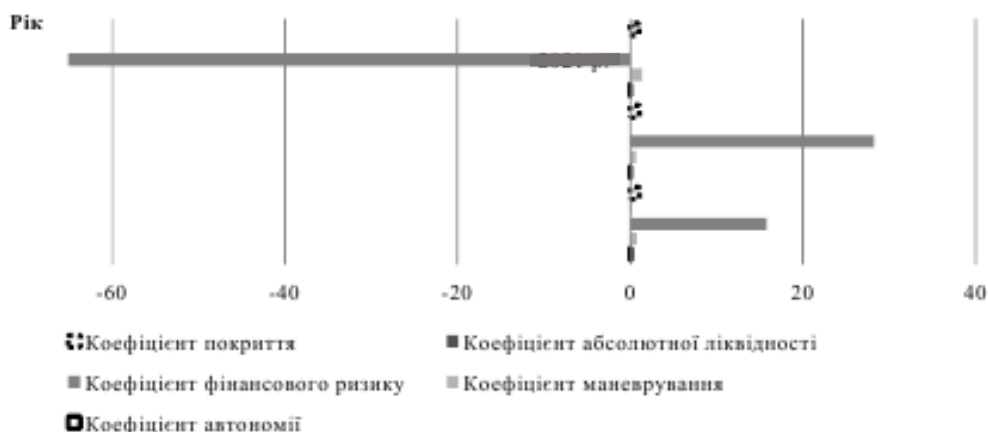

Рис. 3.6. Динаміка змін фінансових коефіцієнтів ТОВ «Агросем» за 2021-2023 рр.

Коефіцієнт незалежності показує частку власного капіталу в загальному балансі. На кінець періоду він становив -0,02, що на 0,08 менше, ніж на початок періоду, але все ще значно нижче за нормативний рівень, що свідчить про високий рівень ризику для компанії. Коефіцієнт достатності капіталу показує, якою мірою оборотний капітал компанії перебуває в обороті. Протягом аналізованого періоду коефіцієнт достатності капіталу перебував у межах норми і надалі збільшився. Коефіцієнт фінансового ризику значно перевищує норму, що свідчить про залежність компанії від позикових коштів. Коефіцієнт абсолютної ліквідності показує частку короткострокової заборгованості, що покривається грошовими коштами та їх еквівалентами. У досліджуваних компаніях цей коефіцієнт недостатній і коливається в діапазоні від 0,02 до 0,001, що, безумовно, має негативну динаміку. Коефіцієнт покриття показує, чи достатньо оборотного капіталу компанії для погашення боргу за рік. Коефіцієнт покриття знижувався протягом усього періоду, але перебуває в межах допустимих значень. Це означає, що обсяг проданих товарів збільшився, а отже, і показники діяльності компанії, але собівартість товарів, накладні витрати та амортизація призвели до негативних змін у діяльності компанії. Негативні зміни в діяльності ТОВ «Агроцем» були спричинені зниженням ресурсного потенціалу підприємства та непередбачуваністю

маркетингової політики, що не дало змоги підприємству за досліджуваний період значно збільшити обсяг реалізованих товарів і послуг та, виходячи з цього, збільшити чистий прибуток Компанія не змогла збільшити чистий прибуток на цій основі.

3.3 Аналіз дебіторської заборгованості розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві

Аналіз дебіторської заборгованості є невід'ємною частиною фінансової оцінки компанії. Несвоєчасне прийняття управлінських рішень щодо погашення дебіторської заборгованості може призвести до зниження ділової активності та платоспроможності. Під час аналізу дебіторської заборгованості особливу увагу слід приділити статті «Дебіторська заборгованість за товари, роботи та послуги», на яку припадає найбільша питома вага в загальній сумі дебіторської заборгованості. Стан дебіторської заборгованості аналізується шляхом: - визначення частки дебіторської заборгованості в загальній сумі оборотних активів; - оцінки структури та динаміки дебіторської заборгованості; - розрахунку періоду погашення та її оборотності; - вивчення чинників, що впливають на цей вид заборгованості; - визначення частки безнадійних боргів у загальній сумі дебіторської заборгованості у зв'язку з розрахунками з покупцями та замовниками; - порівняння сум дебіторської та кредиторської заборгованості. Дані для аналізу структури та динаміки дебіторської заборгованості зведено в таблиці 3.3 і 3.4.

Таблиця. 3.3

Оцінка стану дебіторської заборгованості підприємства

Показник	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення 2022 р. від 2021 р.		Відхилення 2023 р. від 2022 р.	
	сума, тис. грн.	час тка, %	сума, тис. грн.	час тка, %	сума, тис. грн.	час тка, %	сума, тис. грн.	частк а, %	сума, тис. грн.	част ка, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Дебіторська заборгованість короткострокова	171686	100	291140	100	443561	100	119454	0,0	152421	0,0
Дебіторська заборгованість за продукцію, товари, роботи, послуги	94792	55,2	208315	71,6	307369	69,3	113523	16,3	99054	-2,3
Дебіторська заборгованість за виданими авансами	28333	16,5	8314	2,9	3696	0,8	-20019	-13,6	-4618	-2,0
Дебіторська заборгованість за розрахунками з бюджетом	80	0,0	87	0,0	268	0,1	7	0,0	181	0,0
Інша поточна дебіторська заборгованість	48481	28,2	74424	25,6	132228	29,8	25943	-2,7	57804	4,2

Виходячи з даних, представлених у таблиці 3.3, можна зробити висновок, що загальна дебіторська заборгованість підприємств за три аналізовані роки збільшилася. Більшу частину дебіторської заборгованості становлять платежі за продукцію, товари, роботи та послуги. Сума цих платежів за три роки збільшилася на 212 577 тис. грн. Їхня частка в загальній сумі дебіторської заборгованості збільшилася на 14,1%. Дебіторська заборгованість з оплати продукції, товарів, робіт і послуг також збільшилася на 113523 тис. грн (119,76%) у 2022 році порівняно з 2021 роком. Крім того, частка платежів за продукцію, товари, роботи та послуги в загальній структурі дебіторської заборгованості значно завищена на 16,4% порівняно з 2021 роком, що свідчить про збільшення кількості клієнтів, які оплачують рахунки із запізненням.

Таблиця 3.4

Дебіторська заборгованість у структурі оборотних коштів

Показник	2021 р.		2022 р.		2023 р.		Відхилення 2022р. від 2021 р.		Відхилення 2023 р. від 2022 р.	
	сума, тис. грн.	частка, %	сума, тис. грн.	частка, %	сума, тис. грн.	частка, %	сума, тис. грн.	частка, %	сума, тис. грн.	частка, %
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11
Запаси	27543	13,5	92887	23,0	91851	16,2	65344	9,5	-1036	-6,8
Дебіторська заборгованість	171686	84,2	291140	72,1	443561	78,1	119454	-12,1	152421	6,0
Грошові кошти та поточні фінансові інвестиції	3140	1,5	1338	0,3	919	0,2	-1802	-1,2	-419	-0,2
Витрати майбутніх періодів	148	0,1	247	0,1	397	0,1	99	0,0	150	0,0
Інші оборотні активи	1330	0,7	18036	4,5	31017	5,5	16706	3,8	12981	1,0
Всього	203847	100	403648	100	567745	100	199801		164097	

Таким чином, частка дебіторської заборгованості в загальному складі оборотних активів змінилася на 6% і становила 78% (2021: 84,2%). Частково це відбулося за рахунок збільшення дебіторської заборгованості за продукцію, товари, роботи та послуги на 14% до 69,3% (2021: 55,2%). Аналіз динаміки складської дебіторської заборгованості показує, що вона збільшилася на 271875 тис. грн (61,3%) порівняно з 2021 роком. Основну мету політики управління дебіторською заборгованістю можна визначити, проаналізувавши показники, що характеризують стан дебіторської заборгованості за певний період. У таблиці 3.5 наведено основні показники для оцінки стану та якості дебіторської заборгованості.

Таблиця 3.5

Аналітичні показники дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги

Показник	Методика розрахунку	Зміст
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги (Коб)	$\text{Коб} = \text{ЧДр} / \text{ДЗ}, \text{ де}$ ЧДр – чистий дохід від реалізації продукції; ДЗ – дебіторська заборгованість (середня за аналізований період)	Показує скільки разів оберталася дебіторська заборгованість за аналізований період
Період погашення (Обдн)	$\text{Обдн} = 360 / \text{Коб}$	Показує скільки днів потрібно для одного обороту. Що триваліше період погашення, то вище ризик її неповернення

Проведемо аналіз дебіторської заборгованості на ТОВ «Агросем» за аналітичними показниками в табл. 3.6.

Таблиця 3.6

Аналіз дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги за аналітичними показниками

Показник	2021 р.	2022 р.	2023 р.	Відхилення (+, –) показника 2022 року порівняно з 2021 роком		Відхилення (+, –) показника 2023 року порівняно з 2022 роком	
				абсолютне	відносне	абсолютне	відносне
Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги (Коб)	2,48	2,86	2,23	0,38	15,15	-0,63	-22,05
Період погашення (Обдн)	145	126	162	-19	-13,16	36	28,29

Коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості характеризує розширення і скорочення комерційного кредиту підприємствами. Простіше кажучи, чим вищий цей показник, тим швидше компанія отримує платежі від своїх клієнтів. Як видно, у 2021 році цей показник перебував на доволі низькому рівні, що свідчить про небажання постачальників здійснювати платежі, внаслідок чого період погашення

становив 145 днів; у 2022 році ситуація дещо покращилася, коефіцієнт оборотності збільшився на 15 %, а період погашення скоротився до 126 днів; у 2023 році цей показник знизився до нижчого рівня, ніж у 2021 році. Організація управління розрахунками з покупцями і замовниками в компаніях різних галузей і форм власності має стратегічне значення. Це пов'язано з тим, що результати цього процесу безпосередньо впливають на фінансову стабільність, податкову базу та виконання планів за доходами і витратами. Він стимулює досягнення пріоритетних цілей розвитку компанії в ринковому середовищі, забезпечує конкурентоспроможність і прибутковість. Основними показниками аналізу дебіторської заборгованості, включеними до програми аудиту, є:

- Оборот дебіторської заборгованості - Період погашення дебіторської заборгованості - Середній період інкасації дебіторської заборгованості - Рівень прострочення дебіторської заборгованості - Дебіторська заборгованість у відсотках від оборотних активів

Програма дій за результатами аудиту включає:

- обов'язкове заповнення всіх реквізитів договорів поставки товарів.
- Удосконалення обліку первинних документів, тобто оформлення документів з приходу і відпуску товарів тільки за уніфікованою формою, організація первинних документів у справи за строками зберігання в архіві;
- обов'язкові щоквартальні інвентаризації оплати товарів і актів виконаних робіт;
- піврічна звірка платіжних документів із постачальниками, покупцями, банками та обов'язкова піврічна звірка розрахункових документів із постачальниками, покупцями та банками;
- щомісячний внутрішній контроль правильності відображення ПДВ;
- атестація основних документів за строками зберігання в архіві;
- атестування основних документів;
- атестоване

Висновки до розділу 3

Третій розділ присвячено аналізу фінансово-економічних показників, динаміки та структури дебіторської заборгованості. До програми аудиту включено

основні показники для аналізу дебіторської заборгованості: - оборотність дебіторської заборгованості, період погашення дебіторської заборгованості, середній період інкасації дебіторської заборгованості, рівень прострочення за дебіторською заборгованістю, дебіторська заборгованість у відсотках від оборотних активів.

РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА В НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

4.1. Особливості організації охорони праці на підприємстві

Охорона праці – це система правових, соціально-економічних, організаційно-технічних, санітарно-гігієнічних і лікувально-профілактичних заходів та засобів, спрямованих на збереження здоров'я і працездатності людини в процесі праці.

Згідно Закону України «Про охорону праці»: фінансування охорони праці здійснюється власником. На підприємствах, в галузях і на державному рівні у встановленому Кабінетом Міністрів України порядку створюються фонди охорони праці. На підприємстві кошти вказаного фонду використовуються тільки на виконання заходів, що забезпечують доведення умов і безпеки праці до нормативних вимог або підвищення існуючого рівня охорони праці на виробництві.

Умови праці на робочому місці, безпека технологічних процесів, машин, механізмів, устаткування та інших засобів виробництва, стан засобів колективного та індивідуального захисту, що використовуються працівником, а також санітарно-побутові умови повинні відповідати вимогам нормативних актів про охорону праці.

Власник створює на підприємстві службу охорони праці. Типове положення про цю службу затверджується Державним комітетом України по нагляду за охороною праці [14, с. 31].

Служба охорони праці підпорядковується безпосередньо керівникові і прирівнюється до основних виробничотехнічних служб.

Усі працівники при прийнятті на роботу і в процесі роботи проходять на підприємстві інструктаж (навчання) з питань охорони праці, подання першої медичної допомоги потерпілим від нещасних випадків, про правила поведінки при виникненні аварій, а також вивчають правила пожежної безпеки.

Сучасний стан охорони праці в Україні можна охарактеризувати як такий, що викликає серйозне занепокоєння. Створення безпечних умов праці – це невід'ємна

частина соціально-економічного розвитку держави, складова державної політики, національної безпеки та державного будівництва, одна з найважливіших функцій органів виконавчої влади, місцевих державних адміністрацій, виконавчих органів рад, підприємств.

Основні напрямки та задачі в області охорони праці зазначені в Конституції України, Законі України «Про охорону праці».

Концепція управління охороною праці спрямована на реалізацію положень Конституції та Законів України щодо забезпечення охорони життя й здоров'я працівників у процесі трудової діяльності, створення безпечних і нешкідливих умов праці на кожному робочому місці, належних умов для формування у працівників свідомого ставлення до особистої безпеки та безпеки оточуючих, запровадження нових і вдосконалення існуючих механізмів управління в галузі охорони праці.

Необхідність забезпечення здорових і безпечних умов праці, формування ціннісних орієнтації пріоритетності життя і здоров'я людей стосовно результатів виробничої діяльності, визначає потреба належного підготування спеціалістів всіх освітньо-кваліфікаційних рівнів з питань охорони праці. Охорона праці пов'язана з багатьма науками і дисциплінами, що вивчають людину в процесі праці. Основними серед них є: безпека життєдіяльності, наукова організація праці, ергономіка, інженерна психологія і технічна естетика.

Безпека життєдіяльності – це дисципліна, що вивчає загальні закономірності виникнення небезпек, їхньої властивості, наслідки вплив на організм людини, засоби захисту здоров'я і життя людини, а також середовище його проживання від небезпек [14].

Управління охороною праці – це підготовка, прийняття та реалізація правових, організаційних, соціально-економічних, науково-технічних, санітарно-гігієнічних, лікувально-профілактичних заходів, спрямованих на збереження життя, здоров'я і працездатності людини в процесі трудової діяльності.

Основними завданнями цієї діяльності є: розробка методів прогнозування, визначення та ідентифікація шкідливих виробничих факторів дослідження їхнього впливу на людину і навколишнє середовище.

Перелік шкідливих і небезпечних виробничих чинників і джерела їх виникнення при виконанні робіт на ПК відділу бухгалтерії приведені в таблиці 4.1.

Таблиця 4.1

Перелік шкідливих і небезпечних факторів мікроклімату робочої зони

Найменування факторів	Джерела їхній виникнення	Характер дії
Несприятливий мікроклімат (підвищений рівень іонізації)	ЕЛТ створює велике число позитивних іонів	Стомлення ЦНС, зниження працездатності
Підвищений рівень статичної електрики	ЕЛТ	Небезпека враження током, ураження шкіри
Пряма і відбита від екрану близькість	Зовнішні джерела світла, які впливають на екран	Стомлення зорового аналізатора и ЦНС
Нервово-психічні перевантаження	Складність виконання роботи, тривалість роботи на ЕОМ (більше 8 годин)	Стомлення ЦНС, стомлення організму
Перевантаження зорового аналізатора	Особливості технологічного процесу	Вплив на ЦНС
Наявність рентгенівського, інфрачервоного, ультрафіолетового випромінювання	ЕЛТ	Вплив на кожен покрив, ЦНС, деякі інші органи людини

В сучасних умовах навального розвитку виробництва, тенденції до урбанізації, новітніх технологічних рішень особливу увагу необхідно приділяти охороні навколишнього природного середовища та охороні праці. Особливою цінністю повинні стати не максимізація прибутку або збільшення виробітку, а здоров'я і життя людини, екологічна чистота навколишнього середовища. Це комплексна проблема, тому для рішення задач охорони праці необхідно об'єднатися спеціалістам різноманітних спеціальностей.

Розробка методів прогнозування можливих шкідливих виробничих факторів, а також із впливу на здоров'я людини і навколишнього природного середовища, у майбутньому допоможе запобігти ряду серйозних екологічних проблем. На основі прогнозів, спеціалісти в області хімії і біологічної інженерії, розробки нових виробничих технологій зможуть своєчасно розробити заміну процесу, що завдає

шкоду у теперішньому часі, або представляти загрозу життю, здоров'ю людини і навколишньому середовищу в майбутньому. Об'єктом розгляду є відділ бухгалтерії розташований на другому поверсі двоповерхового цегляного корпусу. У секторі відділу стоять 2 персональних комп'ютери з моніторами. Стелі і стіни покриті будівельними матеріалами, що мають можливість відбивати світлові хвилі, підлога азбоцементною плиткою. Площа на одного працівника складає $7,5 \text{ м}^2$, що відповідає нормі затвердженій в ДНАОП 000-1.31-98 – не менше 6 м^2 . Висота помешкання 3 м. У такий спосіб обсяг помешкання на одного працюючого складає $22,5 \text{ м}^3$, норма (ДНАОП 000-1.31-99) – не менше 20 м^3 . Помешкання відділу бухгалтерії відноситься до категорії без підвищеної небезпеки поразки електричним током II. Облікова і розрахункова робота виконується на такому устаткуванні: персональна ЕОМ, телефони, принтер, модем.

4.2. Моделювання уразливості сільськогосподарського підприємства до пожеж, радіоактивного та хімічного забруднення

Сучасна сільськогосподарська діяльність знаходиться під впливом різноманітних факторів ризику, що можуть суттєво знизити його ефективність та стійкість. Пожежі, радіоактивне та хімічне забруднення сприяють підвищенню уразливості агропідприємств до небезпек та шкодить їх продуктивності.

Метою цієї роботи є аналіз та моделювання уразливості сільськогосподарського підприємства до небезпек, спричинених пожежами, радіоактивним та хімічним забрудненням, з метою створення ефективних стратегій стійкості.

Аналіз природи та походження небезпек

Уразливість сільськогосподарських підприємств щодо пожеж, радіоактивного та хімічного забруднення залежить від специфіки регіону, типу діяльності підприємства та особливостей екосистеми. Пожежі найчастіше виникають через

людський фактор, метеорологічні умови та погано продумані системи безпеки. Радіоактивне забруднення залишається наслідком чорнобильської катастрофи та потенційної небезпеки від атомних об'єктів. Хімічне забруднення спричинене неправильним застосуванням добрив, технологічними аваріями та іншими джерелами.

Пожежі

Пожежі є однією з основних загроз для сільськогосподарських підприємств. Вони можуть бути спричинені різноманітними факторами: неконтрольованим випалюванням рослинності, короткими замиканнями в електромережах, технічними несправностями машин та обладнання, а також погодними умовами, такими як спека та посуха. Крім матеріальних збитків, пожежі спричиняють ерозію ґрунту, знищують біорізноманіття та створюють небезпеку для здоров'я працівників підприємства.

Радіоактивне забруднення

Радіоактивне забруднення є наслідком техногенних катастроф або аварій на атомних електростанціях. У разі потрапляння радіонуклідів у ґрунт або воду, вони можуть накопичуватись у рослинах і через харчовий ланцюг потрапляти в організми людей і тварин. Зона відчуження після Чорнобильської катастрофи є яскравим прикладом того, як радіоактивне забруднення впливає на аграрний сектор та екосистему.

Хімічне забруднення

Хімічне забруднення в сільському господарстві найчастіше пов'язане з надмірним або неправильним використанням добрив і пестицидів. Це призводить до погіршення якості ґрунтів, забруднення водних ресурсів і негативного впливу на здоров'я населення. Аварії на підприємствах хімічної промисловості також є потенційним джерелом забруднення, що загрожує навколишньому середовищу та діяльності агропідприємств.

Методи моделювання

Моделювання уразливості сільськогосподарських підприємств засновується на використанні системних та математичних підходів. Для оцінки пожежної уразливості використовуються прогнозні моделі на основі гідрометеорологічних даних та аналіз

захисних заходів. Радіоактивна уразливість оцінюється через моделювання розповсюдження радіонуклідів та їх впливу на ґрунти, рослини і тварин. Хімічна уразливість визначається шляхом аналізу можливих сценаріїв аварій, моделювання потоків забруднюючих речовин та їх впливу на екосистему.

Моделювання пожежної уразливості

Основними елементами моделювання є аналіз потенційних джерел займання, оцінка пожежної небезпеки в залежності від кліматичних умов, а також розробка системи моніторингу та раннього попередження. Інтеграція цих елементів у єдину модель дозволяє не лише прогнозувати виникнення пожеж, а й розробляти ефективні заходи для їх попередження та ліквідації.

Моделювання радіоактивного забруднення

У процесі моделювання радіоактивного забруднення використовуються дані про розташування потенційних джерел радіації, характеристики ґрунтів та атмосферні умови. Такі моделі дозволяють прогнозувати маршрути розповсюдження радіонуклідів та їх накопичення в біосфері. Це дає змогу планувати заходи щодо мінімізації наслідків впливу радіації на сільськогосподарську діяльність.

Моделювання хімічного забруднення

Для оцінки ризиків хімічного забруднення використовуються моделі, що враховують джерела забруднення, їх обсяг, характеристики ґрунтів і водних об'єктів, а також стійкість екосистеми до забруднювачів. Особлива увага приділяється розробці сценаріїв можливих аварій та планів дій для їх ліквідації.

Наслідки уразливості

Наслідки уразливості сільськогосподарських підприємств до пожеж, радіоактивного та хімічного забруднення можуть бути як короткостроковими, так і довгостроковими. До короткострокових наслідків належать втрата врожаю, пошкодження інфраструктури та зниження продуктивності. Довгострокові наслідки включають деградацію ґрунтів, зниження біорізноманіття, погіршення якості продукції та ризики для здоров'я населення.

Стратегії підвищення стійкості

Для зниження уразливості сільськогосподарських підприємств необхідно впроваджувати ефективні стратегії, які включають:

1. Розробку систем раннього попередження: використання сучасних технологій для моніторингу потенційних джерел небезпеки.
2. Підвищення рівня освіти працівників: навчання з питань безпеки та управління ризиками.
3. Інвестиції в інфраструктуру: модернізація обладнання та впровадження нових технологій для захисту від небезпек.
4. Планування стійкого землекористування: впровадження сівозмін, зниження використання хімікатів та раціональне використання природних ресурсів.
5. Співпраця з місцевими громадами та органами влади: створення систем колективної відповідальності за безпеку та екологічну стійкість.

Моделювання уразливості сільськогосподарських підприємств до пожеж, радіоактивного та хімічного забруднення є важливим інструментом для забезпечення їх стійкості та ефективності. Використання сучасних підходів до аналізу ризиків дозволяє не лише прогнозувати можливі загрози, а й розробляти ефективні стратегії для їх подолання. Інтеграція результатів моделювання у практику управління аграрними підприємствами сприятиме зниженню ризиків та забезпеченню сталого розвитку сільськогосподарського сектору.

Висновки до розділу 4

В даному розділі проведено аналіз стану охорони праці та безпеки в надзвичайних ситуаціях у ТОВ «Агросем», що загалом свідчить, що існуюча система відповідає і внутрішньому регламенту з питань охорони праці, і нормативно-законодавчим актам. У зв'язку з тим, що приміщення за ступенем вибухо- і пожежонебезпечності та вогнестійкості відповідає встановленим нормам, безпека у надзвичайних ситуаціях в установі гарантована. Планові заходи щодо пожежної безпеки розроблені та здійснені відповідно до законодавства України.

ВИСНОВОК

Здатність вести розрахунки з покупцями і замовниками - важливий показник фінансової стабільності будь-якого бізнесу. Без таких бухгалтерських процедур неможливе ефективне управління компанією. У сучасній ринковій економіці підприємствам доводиться щодня виконувати низку комерційних процедур у своїй виробничій і фінансовій діяльності.

1. На основі вивчення теоретичних засад бухгалтерського обліку та аудиту розрахунків із покупцями та замовниками систематизовано та уточнено класифікацію розрахунків із покупцями та замовниками.
2. Діючі вітчизняні та міжнародні стандарти бухгалтерського обліку та науковці з методології, роблять висновок, що дебіторська заборгованість - це сума, належна дебітору на певну дату внаслідок надання грошових коштів або товарів. Дебіторська заборгованість класифікується за двома критеріями: за видами заборгованості та за строками погашення.
3. Нормативно-правове регулювання розрахунків здійснюється на трьох рівнях. До них належать норми, закони, правила, положення, стандарти, описи та договори;
4. досліджуються методології обліку та аудиту розрахунків з покупцями та замовниками. Комплексний облік розрахунків ведеться з використанням рахунку 36 «Розрахунки з покупцями і замовниками». Аналітичний облік ведеться за кожним контрагентом, договором і рахунком.
5. Щодо аудиту розрахунків з покупцями та контрагентами визначено, що основною метою його проведення є висловлення незалежної експертної думки щодо правильності відображення операцій відносно покупців у бухгалтерському обліку та звітності. Аудиторські перевірки проводяться відповідно до планів і програм, розроблених відповідно до Міжнародних стандартів аудиту та законодавства України «Про аудит фінансової звітності та аудиторську діяльність». Визначено мету, предмет та об'єкт аудиту. Основні помилки, які можна виявити під час аудиту: - виправлення в банківських виписках - викривлення резервів за сумнівними боргами - неправильне укладення договорів - неправильне ведення рахунків.
6. Було проведено фінансово-економічний аналіз ТОВ «Агроцем», а також проаналізовано стан дебіторської заборгованості підприємства. Серед необоротних активів найбільшу частку займають основні засоби, а серед оборотних активів - дебіторська заборгованість. Щодо

зобов'язань компанії, то найбільша частка поточних зобов'язань припадає на кредиторську заборгованість. За досліджуваний період активи та зобов'язання компанії мали тенденцію до збільшення, а чистий фінансовий результат - до зменшення. Також було проаналізовано основні показники фінансової стійкості компанії, які є вкрай незадовільними, тому що більшість із них не відповідають нормативним вимогам.

7. Ситуацію з дебіторською заборгованістю було проаналізовано з погляду: - вимірювання частки дебіторської заборгованості в загальному обсязі обігових активів; - оцінки структури та динаміки дебіторської заборгованості; - розрахунку строків погашення та її оборотності. За останні три роки обсяг дебіторської заборгованості різко збільшився порівняно з базовим 2021 роком, причому станом на 2022 рік зростання становило 160%. Найбільшу частку в структурі дебіторської заборгованості займають платежі за товари та послуги. Цей показник різко збільшився, його частка в загальній структурі дебіторської заборгованості зросла на 14 %. Протягом аналізованого періоду оборотність варіювалася від 2,23 до 2,86, а строк погашення заборгованості - від 126 до 162 днів⁸.

З урахуванням даних, отриманих у результаті аналізу дебіторської заборгованості ТОВ «Агросем», та на підставі виявлених недоліків було запропоновано заходи з удосконалення управління розрахунками з покупцями та замовниками: - внесення змін до законодавства про облікову політику компанії; - уточнення основних етапів системи документообігу в компанії; - підготовка підготовки як зведених графіків, так і більш індивідуальних графіків у вигляді схем і робочих програм; - упровадження системи аналізу стану дебіторської заборгованості. Підготовлено низку документів, спрямованих на вдосконалення аудиту розрахунків з покупцями та постачальниками. Практична реалізація запропонованих рекомендацій не тільки сприятиме подальшому вдосконаленню організації розрахунків з покупцями та постачальниками в компанії, а й матиме позитивний вплив на загальний стан компанії.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бакун Ю. Особливості відображення у бухгалтерському обліку дебіторської заборгованості згідно з національними стандартами бухгалтерського обліку/ Практична бухгалтерія / 2006 р.
2. Баранова А.О. Аудит: навчальний посібник: Харків: ХДУХТ, 2017. – 246с.
3. Белозерцев В.С. Проблеми управління дебіторською заборгованістю підприємств оптової торгівлі / В.С. Белозерцев // Вісник Дніпропетровського національного університету ім. О. Гончара. – 2010.
4. Бланк І.А. Фінансовий менеджмент. /І. А. Бланк. – 2-ге вид., Перераб. та дод. – К.: Ельга, Ніка-центр, 2014. – 656 с.
5. Бондаренко О. С. Методика управління портфелем дебіторської заборгованості / Актуальні проблеми економіки №4 (58), 2006 – 17 – 23 с.
6. Бондаренко О.М., Ізмайлова М.М. Методичні підходи до аудиту розрахунків з покупцями та замовниками, як об'єкту оборотних активів підприємства // Економіка. Фінанси. Право. - 2017. - № 11. - С. 39-41.
7. Буднік Т.В., Гнатенко Є.П. Проблеми та шляхи удосконалення дебіторської заборгованості як об'єкта обліку й аналізу. Глобальні та національні проблеми економіки. 2016. Випуск 9. С.740– 743
8. Бутинець Ф.Ф., Малюга. Н.М. Бухгалтерський облік: облікова політика і план рахунків, стандарти і кореспонденція рахунків, звітність : навч. посіб. 2-ге вид. Житомир : Житом. інж.-технол. ін-т, 2000. 480 с.
9. Ганусич В.О., Гурська І.В. Облік дебіторської заборгованості: управлінський та організаційний аспекти. Науковий вісник Ужгородського університету. 2016. С. 441– 445
10. Герасим Л. М., Журавель П., Бруханський В. Ф., Хомин П. Я. Первинний та аналітичний облік на підприємстві : Тернопіль: Астон, 2005.

11. Голов С.Ф. Бухгалтерський облік за міжнародними стандартами: приклади та коментарії : практ. посіб. / С.Ф. Голов, В.М. Костюшенко. – К. : Лібра, 2011. – 880 с.
12. Гончарук С.М., Долбнєва Д.В., Приймак С.В., Романів Є.М. Фінансовий контроль : теорія, термінологія, практика : навчальний посібник /. Львів : ЛНУ імені Івана Франка, 2019. – 298 с.
13. Господарський кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 436-IV : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43615#Text> (дата звернення: 11.02.2024).
14. Дерев'янка С. І. Аудит : навчальний посібник : Київ : ЦУЛ, 2016. – 380 с.
15. Іващенко А.С., Гайдамака О.В., Черевик Н.В. Проблеми обліку дебіторської та кредиторської заборгованості в Україні. Молодий вчений. 2014. № 4(07). С. 69 – 70
16. Коблянська О. І. Методологічні аспекти обліку та аудиту дебіторської заборгованості // Вісник Київського національного університету імені Тараса Шевченка. 2009. № 77-78. С. 28.
17. Королюк Т. М. Облік в управлінні підприємством в умовах цифрової економіки / Королюк Тетяна Миколаївна, Співак Сергій Михайлович, Ратинський Вадим Віталійович // ГЕВ. — Т. : ТНТУ, 2023. — Том 85. — № 6. — С. 88–96.
18. Королюк Т., Співак С. Сутність, значення та обліково-інформаційне забезпечення процесу контролінгу. Галицький економічний вісник. 2022. Том 78-79. № 5-6. С. 58-64.
19. Королюк Т., Співак С., Капустяк Р. Організаційні аспекти бухгалтерського обліку на підприємстві. Галицький економічний вісник. 2024. Том 89. № 4. С. 63-69. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.04.063
20. Королюк Т., Співак С., Ратинський В. Облік в управлінні підприємством в умовах цифрової економіки. Галицький економічний вісник. 2023. Том 85. № 6. С. 88–96.

21. Королюк Т., Хомин П., Співак С. Особливості організації управлінського обліку в системі контролінгу. Галицький економічний вісник. 2023. Том 84. № 4. С. 71-77.
22. Костюнік О. В., Турова Л.Л., Ковтуненко В. М. Шляхи вдосконалення обліку дебіторської заборгованості. Агросвіт. 2016. № 6. С. 21 – 31
23. Кужельний, М. В. Теорія бухгалтерського обліку: підручник / М. В. Кужельний, В. Г. Лінник. – К. : КНЕУ, 2001. – 334 с
24. Лень В.С. Фінансовий облік : навч. посіб. «Акад.», 2011. 608 с.
25. Лищенко О. Г. Аналіз дебіторської заборгованості в системі управління підприємством / О. Г. Лищенко, Г. М. Бескоста // Держава та регіони. – Серія. Економіка та підприємництво. – 2009 – № 1 – С. 114–117.
26. Макаренко А.П., Кучкіна Д.Д. Удосконалення аудиту розрахунків з покупцями та замовниками на підприємстві. Інвестиції: практика та досвід. 2020. № 2. С. 29–35.
27. Меліхова Т.О. Методичні засади проведення внутрішнього контролю розрахунків з покупцями та замовниками для підвищення ефективності. Агросвіт. 2019. № 9, трав. С. 17–24.
28. Москалюк Г.О. Облік та контроль дебіторської заборгованості: існуючі проблеми та шляхи їх вирішення. Вісник Національного університету
29. Нашкерська М.М. Управління дебіторською заборгованістю у структурі оборотного капіталу підприємства. Вісник НУ «Львівська політехніка». 2009. № 4. С. 136–140.
30. Норд Г. Л., Цегельник Н. І. Розвиток бухгалтерського обліку розрахунків із покупцями та замовниками: особливості ведення господарської діяльності в інтернет-середовищі // Ефективна економіка. - 2018. - № 9.
31. Пантелєєв В. П., Сніжко О. С. Словник бухгалтера та аудитора. Київ : ДП «Ін форм.-аналіт. агентство», 2009. 239 с.
32. Петрик О.А. Аудит: підручник / О.А. Петрик, В.О. Зотов, Б.В. Кудрицький та ін.; за заг. ред. проф. О.А. Петрик. — К.: КНЕУ, 2015

33. Податковий кодекс України : Кодекс України від 02.12.2010 р. № 2755-VI : станом на 8 лют. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/275517#Text> (дата звернення: 11.02.2024).

34. Про бухгалтерський облік та фінансову звітність в Україні : Закон України від 16.07.1999 р. № 996-XIV : станом на 10 серп. 2022 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/996-14#Text> (дата звернення: 11.02.2024).

35. Про затвердження Національного положення (стандарту) бухгалтерського обліку : Наказ М-ва фінансів України від 08.10.1999 р. № 237 : станом на 3 листоп. 2020 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/z0725-99#Text> (дата звернення: 11.02.2024).

36. Прохорова Л.І., Юхименко Є.С. Аналіз сучасного стану та проблеми реформування і розвитку аудиторської діяльності в Україні на основі міжнародного досвіду : Молодий вчений. – 2019. – № 7 (70). – С. 205-211.

37. Пшенична А. Ж. Аудит : навчальний посібник : Київ : Центр учбової літератури, 2018. – 320 с.

38. Ратинський В.В., Співак С.М. Синькевич Н.І. Розвиток економічного аналізу в Україні в контексті цифрової економіки. Електронний журнал "Ефективна економіка". - №7. 2023. С. 1-16.

39. Рядська В. В. Аудит : навчальний посібник : Київ : Центр учбової літератури, 2018. – 416 с.

40. Соловей Н.В., Маліношевська К.І. Проблеми обліку дебіторської заборгованості. Проблеми підвищення ефективності інфраструктури: збірник наукових праць НАУ. 2010. № 25.

41. Співак С., Королюк Т., Ковальчук І., Шаюк М. Особливості складання звітності підприємств в умовах цифрової економіки. Галицький економічний вісник. 2024. Том 91. № 6. С. 87-94. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.06.087

42. Співак С. Діджиталізація процесів бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / Сергій Співак, Діана Панчишин, Михайло Сковчиляс, Катерина Яремчук //

Соціально-економічні проблеми і держава. — 2021. — Вип. 2 (25). — С. 113-119. — Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21ssmpbo.pdf>

43. Співак С. Діджиталізація процесів бухгалтерського обліку [Електронний ресурс] / Сергій Співак, Діана Панчишин, Михайло Скочиляс, Катерина Яремчук // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2021. — Вип. 2 (25). — С. 113-119. — Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21ssmpbo.pdf>

44. Співак С. М. Оцінка та управління ризиками як інструмент підвищення конкурентоспроможності підприємства — 2020. — с. 159-162. URL: <http://journals.khnu.km.ua/vestnik/wp-content/uploads/2021/11/2020-4t3-27.pdf>

45. Співак С. Роль комп'ютерних програм для аналізу фінансово-господарського стану підприємства [Електронний ресурс] / Сергій Співак, Ірина Дідик, Тарас Скурський, Ольга Житко // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2021. — Вип. 2 (25). — С. 702-707. — Режим доступу: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2021/21ssmgsp.pdf>

46. Співак С. Управління конкурентоспроможністю підприємства в сучасних умовах [Електронний ресурс] / Сергій Співак // Соціально-економічні проблеми і держава. — 2014. — Вип. 1 (10). — С. 287-293. — Режим доступу до журн.: <http://sepd.tntu.edu.ua/images/stories/pdf/2014/14ssmvsu.pdf>.

47. Співак С., Корольок Т., Дерейчук О. Організаційні аспекти та інформаційне забезпечення процесу формування звітності підприємств. Галицький економічний вісник. 2024. Том 87. № 2. С. 116-121. DOI: https://doi.org/10.33108/galicianvisnyk_tntu2024.02.116

48. Співак С., Мариняк Б. Особливості формування стратегії розвитку підприємств в умовах війни. Економічний аналіз. 2023. Том 33. № 4. С. 59-65. DOI: <https://doi.org/10.35774/econa2023.04.059>

49. Стручок В.С. Безпека в надзвичайних ситуаціях. Методичний посібник для здобувачів освітнього ступеня «магістр» всіх спеціальностей денної та заочної (дистанційної) форм навчання. Тернопіль: ФОП Паляниця В. А., 2022. 156 с.

50. Теорія бухгалтерського обліку : навч. посіб. / Г. О. Партин та ін. 2-ге вид. Львів : Магнолія плюс, 2006. 240 с.
51. Цивільний кодекс України : Кодекс України від 16.01.2003 р. № 435-IV : станом на 1 січ. 2023 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/43515#Text> (дата звернення: 11.02.2024).
52. S. Spivak, I. Spivak and S. Krepych, "Estimating the Competitiveness Level of Enterprises Based on the Functional Effectiveness Model," *2020 10th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT)*, Deggendorf, Germany, 2020, pp. 662-665, doi: 10.1109/ACIT49673.2020.9208969.
53. S. Spivak, S. Krepych, I. Spivak, R. Brukhanskyi and U. Tkach, "Analysis of Tax Burden in Ukraine in the Context of European Integration," *2021 11th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT)*, Deggendorf, Germany, 2021, pp. 385-388, doi: 10.1109/ACIT52158.2021.9548630.
54. S. Spivak, T. Korolyuk, I. Spivak, S. Krepych, B. Nita and R. Brukhanskyi, "Construction of a Conceptual Model of the Accounting and Analytical System of Report Formation Under IFRS," *2023 13th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT)*, Wrocław, Poland, 2023, pp. 206-210, doi: 10.1109/ACIT58437.2023.10275676.
55. T. Korolyuk, S. Spivak, B. Seniv, M. Stetsko, M. Horodetskyi and A. Ivanova, "Advantages of Blockchain for Efficient Electronic Documents Flow in the Enterprise Accounting System," *2024 14th International Conference on Advanced Computer Information Technologies (ACIT)*, Ceske Budejovice, Czech Republic, 2024, pp. 434-438, doi: 10.1109/ACIT62333.2024.10712495.

